

ΕΚΚΛΗΣΙΟΛΟΓΙΚΑΙ ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ
ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΜΙΚΤΗΝ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗΝ ΕΠΙΤΡΟΠΗΝ
ΕΠΙ ΤΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ
ΜΕΤΑΞΥ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΚΑΙ ΠΑΛΑΙΟΚΑΘΟΛΙΚΩΝ

Υ Π Ο
ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΑΡΜΙΡΗ
Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου

I.

Η ΟΥΣΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ*

1. Οὐσία τῆς Ἐκκλησίας

Ὡς γνωστόν, ἡ Ὁρθόδοξος Θεολογία ἀπέφυγεν εὐλόγως νὰ διατυπώσῃ πλήρη καὶ αὐθεντικὸν τινα λογικὸν ὀρισμὸν τῆς Ἐκκλησίας, καθ' ὅσον αὕτη εἶναι, κατὰ τὴν πρὸς Ἐφεσίους ἰδίως ἐπιστολὴν τοῦ ἀποστόλου Παύλου, μυστήριον, μὴ δυνάμενον νὰ νοηθῇ καὶ ἐρμηνευθῇ καὶ ὀρισθῇ τελείως ὑπὸ τοῦ πεπερασμένου νοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Εἶναι «τῶν ἀπορρήτων μυστηρίων ὁ θησαυρὸς... μυστήριον τοῦτο μάλιστά ἐστιν, ὃ πανταχοῦ μὲν κηρύττεται, οὐ γνωρίζεται δὲ παρὰ τῶν οὐκ ὄρθην ἔχόντων γνώμην· ἐκκαλύπτεται δὲ οὐκ ἀπὸ σοφίας, ἀλλ' ἀπὸ Πνεύματος Ἀγίου, καθ' ὅσον ἡμῖν δέξασθαι δυνατόν»¹. Διὰ τοῦτο ἐπειράθη ἡ Ὁρθόδοξος Θεολογία, ἥδη ἀπὸ τῆς ἀποστολικῆς καὶ τῆς πατερικῆς ἐποχῆς μέχρι σήμερον, διὰ τινων εἰκόνων καὶ περιγραφῶν καὶ ἀναλογιῶν καὶ μεταφορῶν νὰ ἐκφράσῃ τὸ ἀπερινόητον καὶ ἀνέκφραστον τοῦτο μυστήριον, οἷαι εἶναι αἱ εἰκόνες καὶ παραστάσεις καὶ ἔννοιαι: σῶμα Χριστοῦ, λαὸς Θεοῦ, κοινωνία πιστῶν, νύμφη, οἰκοδομή, ποίμνη, κιβωτός, ὄρος καὶ πόλις καὶ ἄλλαι. Ἐκ τούτων ἡ περισσότερον χρησιμοποιηθεῖσα ἦδη ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου Παύλου καὶ τῶν ἀρχαίων Πατέρων καὶ ἐν συνεχείᾳ ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων θεολόγων εἶναι ἡ εἰκὼν καὶ παράστασις τῆς Ἐκκλησίας ὡς σώματος Χριστοῦ,

* Πλεῖω βλέπ. ἐν Ἰω. Καρμίρη, Δογματικῆς τμημα Ε'. Ὁρθόδοξος Ἐκκλησιολογία. Ἀθήναι 1973, σ. 103 ἐξ., 235 ἐξ.

1. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Εἰς Α' Κορ. ὁμιλ. 7, 2. 16, 3. PG 61, 56. 134. Πρβλ. καὶ Γρηγορίου Νύσσης, Ἐξήγ. ἄσμ. ἄσμ., λόγ. 9, PG 44, 949. Κυπριανοῦ, Epist. 55, 21; PL 3, 787.

ἥτις ἐκφράζει περισσότερον καὶ πληρέστερον πάσης ἄλλης τὴν φύσιν τῆς Ἐκκλησίας, «ὡς ἐφικτόν ἐστιν ἀνθρώποις» βεβαίως. Διὰ τοῦτο, καὶ προσέτι διότι ἡ εἰκὼν αὕτη εἶναι ἡ ἀγιογραφικῶς καὶ παραδυσιακῶς περισσότερον μαρτυρομένη ἔννοια καὶ παράστασις τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡ πληρέστερον ἐκφράζουσα τὴν μυστηριώδη καὶ ἀπρόσιτον οὐσίαν αὐτῆς, θὰ διαλάβωμεν ἐνταῦθα διὰ βραχέων περὶ αὐτῆς, τοσοῦτῃ μᾶλλον ὅσῳ καὶ ἐκ τῶν ἑτεροδόξων θεολόγων ἀποδέχεται αὐτὴν «ἡ πλειονότης τῶν μεταπολεμικῶν θεολόγων»².

Ὁ μέγιστος καὶ ἀπαράμιλλος ἐκκλησιολόγος ἀπόστολος Παῦλος ὁμιλεῖ ῥητῶς περὶ τοῦ «σώματος τοῦ Χριστοῦ, ὃ ἐστὶν ἡ Ἐκκλησία», καὶ «αὐτός ἐστιν ἡ κεφαλὴ τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας» (Κολ. 1,24 καὶ 18). Διὰ τῆς Παυλείου ταύτης εἰκόνος παρίσταται ἡ Ἐκκλησία ὡς τις πνευματικὴ καὶ ὑπερφυῆς κοινωνία θεανθρωπίνη, περιλαμβάνουσα τὸν «λαὸν τοῦ Θεοῦ» τὸν ἅγιον, τὸν συναποτελοῦντα μετὰ τῶν ἀγγέλων τὸ μυστικὸν σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ἐν τῷ ὁποίῳ σῶματι τελεσιουργεῖται ἡ καινὴ κατὰ Χριστὸν ζωὴ ἐν Πνεύματι Ἀγίῳ καὶ χορηγεῖται ἡ χάρις καὶ ἡ σωτηρία καὶ ἡ θεία ζωὴ τῆς Κεφαλῆς εἰς πάντα τὰ μέλη τοῦ σώματος. Τοιοῦτοτρόπως πάντα τὰ μέλη τοῦ σώματος ἐνοῦνται μετὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ μετ' ἀλλήλων εἰς «ἐν σῶμα ἐν Χριστῷ, τὸ δὲ καθ' εἷς ἀλλήλων μέλη», καὶ εἶναι «εἷς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» (Ῥωμ. 12,5. Α' Κορ. 10,17), καὶ ζῶσιν ἐν αὐτῷ, ὃ δὲ Χριστὸς ζῇ ἐν αὐτοῖς, ἄνευ βεβαίως συγχύσεως καὶ συμφύσεως ἢ ἑξαφανίσεως τινος ἐξ αὐτῶν, τῆς ἐνώσεως ταύτης πραγματοποιουμένης διὰ τῆς δυνάμεως καὶ ἐνεργείας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Κατὰ τὸν Νικόλαον Καβάσιλαν, οἱ πιστοί, ἐνούμενοι διὰ τοῦ βαπτίσματος μετὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ ζῶντες ἐν αὐτῷ, γίνονται «σύσσωμοι» καὶ «σὺζῶοι» Χριστοῦ καὶ «αἰοὶ Θεοῦ», ὥστε «τὴν φύσιν αὐτῶν Θεοῦ τιμῇ τιμηθῆναι... ὡς ὁμότιμον καὶ ὁμόθεον τῇ θείᾳ φύσει γεγενῆσθαι»³, οὕτω δὲ βιοῦται ὑπ' αὐτῶν ἀπὸ τοῦ ὅδε ἡ «καινὴ κτίσις» (Γαλ. 4,15. Β' Κορ. 5,17) ὡς ἤδη παρούσα ἐν Χριστῷ. Ἐντεῦθεν ἡ Ἐκκλησία, ὡς «σῶμα Χριστοῦ», ἐν τῷ ὁποίῳ εἶναι συσσεσσωματωμένος ὁ «λαὸς τοῦ Θεοῦ», ζῇ τὴν καινὴν ἐν Χριστῷ ζωὴν, τὴν ταυτιζομένην πρὸς τὴν ζωὴν τοῦ Χριστοῦ. Εἶναι δὴλα δὴ ἡ Ἐκκλησία ἐν θεανθρωπίνῳ σῶμα, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐνοῦται ἀπορρήτως ὁ Θεὸς μετὰ τῶν λογικῶν ὄντων «ἀσυγχύτως», «ἀτρέπτως» καὶ «ἀχωρίστως», κατὰ τὸ Χαλκηδόνιον δόγμα, καὶ οὕτω λαμβάνει χώραν μυστηριώδης τις περιχώρησις τοῦ Θεοῦ ἐν αὐτοῖς καὶ τούτων ἐν τῷ Θεῷ ἢ ἀλληλενοίκησις τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τοῖς μέλεσιν αὐτῆς καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῷ Χριστῷ, καθ' ὅσον «ὡς ἡμᾶς ὁ Χριστὸς ἔχει ἐν ἑαυτῷ, οὕτω καὶ ἡμεῖς αὐτὸν ἔχομεν ἐν ἡμῖν»⁴ καὶ κεφαλὴν

2. U. V a l e s k e, *Votum Ecclesiae*, München 1962, I Teil, σ. 28.

3. Ν ι κ ο λ ᾶ ο υ Κ α β ᾶ σ ι λ α, Ἐρμηνεία τῆς θείας Λειτουργίας 1, PG 150, 505.

4. Ἰ ω ἄ ν ν ο υ Χ ρ υ σ ο σ τ ὅ μ ο υ, Εἰς Ἐφεσ. ὁμιλ. 20,4; PG 62, 139.

τοῦ κοινοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας. Εὐδηλον, ἄρα, ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι «σῶμα πνευματικὸν» (Α' Κορ. 15,44), καθ' ὅσον ὁ διὰ τοῦ βαπτίσματος ἐνούμενος τῷ σώματι τῆς Ἐκκλησίας καὶ οὕτω «κολλώμενος τῷ Κυρίῳ ἐν πνευμᾷ ἐστίν» (Α' Κορ. 6,17), εἶναι «πνευματικὸν σῶμα, τὸ διάφορον τῆς συνόδου γένος... ἅγιον σῶμα· τὸ δὲ σῶμα τοῦτο τὸ πνευματικόν, τοῦτ' ἐστίν ἡ ἁγία Ἐκκλησία»· ἐπομένως «σῶμα ἀλληγορεῖται ἡ Ἐκκλησία Κυρίου, ὁ πνευματικὸς καὶ ἅγιος χορὸς»⁵.

Τὴν ἀνωτέρω εἰκόνα καὶ παράστασιν τῆς Ἐκκλησίας ὡς σώματος Χριστοῦ χρησιμοποιεῖ μόνον ὁ ἀπόστολος Παῦλος εἰς τὰς ἐπιστολάς του πρὸς Ῥωμαίους, Α' Κορινθίους, Ἐφεσίους καὶ Κολοσσαεῖς, καὶ μάλιστα εἰς τὰς δύο τελευταίας. Εἰς οὐδὲν δὲ ἕτερον βιβλίον τῆς Ἀγίας Γραφῆς εὕρηται ἡ εἰκὼν αὕτη. Εἰδικώτερον ἡ Παύλειος αὕτη διδασκαλία περιλαμβάνεται εἰς τὰ χωρία: Ῥωμ. 12,4-8. Α' Κορ. 6,15-20. 10, 16-17. 12, 4-31. Ἐφεσ. 1,20-23. 2,11-22. 4,1-16. 5,22-32. Κολ. 1,13-27. 2,15-19. Εἰς τὰ ἀνωτέρω ὅμως κύρια χωρία προστεθῆτωσαν καὶ τὰ ἐπόμενα συμπληρωματικά: Ῥωμ. 5,12-21. 6, 1-7. Α' Κορ. 11,3-4. 15,20-23. Γαλ. 3,27-29. Ἐφεσ. 1,3-14. 16-19. Κολ. 3,9-17. Κυρίως εἰς τὰ ἀνωτέρω χωρία ὁ ἀπόστολος Παῦλος διδάσκει τρία τινά: Πρῶτον, ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἐν ὁργανικῷ σῶμα, τ.ἔ. τὸ τοῦ Χριστοῦ σῶμα. Βλέπ. ἰδίως Α' Κορ. 12,12 ἐξ. 10,17. Ῥωμ. 12,5. Ἐφ. 4,4. Κολ. 1,24. Ἐν αὐτοῖς διδάσκει, ὅτι πάντες οἱ χριστιανοὶ ὁμοῦ συναποτελοῦσιν ἓνα ζῶντα ὁργανισμόν, δηλὰ δὴ τὸ ἐν σῶμα τοῦ Χριστοῦ, οὗτινος εἶναι μέλη. «Οθεν μεταξὺ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν μελῶν τοῦ σώματός του πιστῶν καὶ τούτων μετ' ἀλλήλων ὑφίσταται ἐσωτερικὴ ἐνότης, ἣν πραγματοποιεῖ καὶ διακρατεῖ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, καὶ ἥτις στηρίζεται μὲν ἐπὶ τοῦ βαπτίσματος, ἐκφράζεται δὲ διὰ τῆς θείας εὐχαριστίας, τῆς ἀποτελούσης οἶονεῖ αὐτὸ τὸ μυστήριον τῆς Ἐκκλησίας. Δεύτερον διδάσκει, ὅτι κεφαλὴ τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ὁ Χριστός, μέλη δὲ οἱ χριστιανοί. Τοῦτο διδάσκεται πεντάκις: ἐν Ἐφεσ. 1,22-23. 4,15-16. 5, 23 καὶ ἐν Κολ. 1,18 καὶ 2,18-19. Ἐν αὐτοῖς διδάσκεται, ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ κεφαλὴ τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὁ σωτὴρ αὐτοῦ, ὅτι ὡς ὁ νέος ἄνθρωπος, ὁ δεύτερος Ἀδάμ, εἶναι ἡ κεφαλὴ συμπάσης τῆς ὑπ' αὐτοῦ λελυτρωμένης ἀνθρωπότητος, αὐτὸς δὲ χορηγεῖ τὴν ζωὴν καὶ τὴν δύναμιν πρὸς αὔξησιν εἰς τὸ ὅλον σῶμα καὶ εἰς τὰ καθ' ἕκαστον μέλη αὐτοῦ, ἔτι δὲ ὡς κεφαλὴ ὁ Χριστὸς εἶναι καὶ ὁ μοναδικὸς κυβερνήτης τῆς Ἐκκλησίας του. Οὕτως ὁ Χριστὸς ὡς ἡ κεφαλὴ καὶ ἡ Ἐκκλησία ὡς τὸ σῶμα αὐτοῦ ἀποτελοῦσι μίαν πνευματικὴν ἐνότητα, ἓνα ἐνιαῖον, ζῶντα, θεανθρώπινον ὁργανισμόν. Τρίτον διδάσκει, ὅτι οἱ χριστιανοὶ ὁμοῦ μετὰ τοῦ Χριστοῦ ἀποτελοῦσιν ἓν ἐνιαῖον σῶμα, διαρκῶς ἐξελισσόμενον καὶ αὐξανόμενον «τὴν αὔξησιν τοῦ Θεοῦ», ἐν Α' Κορ. 12,12.13. 6,17. Ἐφεσ. 4,11-16. Οὕτως ἐπιτυγχάνεται ἡ οἰκοδομὴ καὶ ἡ αὔξεις καὶ

5. Κλήμεντος Ἀλεξανδρέως, Στρωμ. 7,14, PG 9,521.

ἡ τελείωσις καὶ συνόλου τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν συγκροτούντων αὐτὸ ἐπὶ μέρους μελῶν αὐτοῦ.

Ἐπὶ τῇ βάσει λοιπὸν τῆς ἐν τοῖς ἀνωτέρω Παυλείοις χωρίοις περιεχομένης ἀγιογραφικῆς διδασκαλίας, τῆς ἀναφερομένης εἰς τὸ «σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ὃ ἐστὶν ἡ Ἐκκλησία», αὕτη ἀποκαλύπτεται ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ, ὡς ἐλέχθη, ὡς θεανθρώπινος ὁργανισμὸς καὶ ζῶν σῶμα, τὸ ἐν καὶ ἐνιαῖον καὶ μοναδικὸν μυστικὸν «σῶμα τοῦ Χριστοῦ» (Ῥωμ. 12,4 ἐξ. Α' Κορ. 12,12 ἐξ. Κολ. 1,18 ἐξ.), ἀποτελούμενον ἐξ ἀναριθμήτων μελῶν, συνηγμένων ἐν αὐτῷ ὁργανικῶς καὶ ἀδιασπᾶστος μετὰ τε τῆς Κεφαλῆς καὶ μετ' ἀλλήλων, συνάμα δὲ εἶναι καὶ τὸ «πλήρωμα» αὐτοῦ, καθ' ὅσον «πλήρωμα τοῦ Χριστοῦ ἡ Ἐκκλησία» (Ἐφ. 1,23). Ἡ Ἐκκλησία δὴλα δὴ εἶναι τὸ ἀπαραίτητον συμπλήρωμα τοῦ Χριστοῦ, μὴ δυναμένη νὰ χωρισθῇ ἀπ' αὐτοῦ, ἀλλ' εἶναι αἰωνίως ἡνωμένη μετ' αὐτοῦ. Σαφῶς δὲ ὁ ἀπόστολος Παῦλος διδάσκει, ὅτι ὁ Χριστὸς «ἐστὶν ἡ κεφαλὴ τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, ὅς ἐστιν ἀρχή, πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν, ἵνα γένηται ἐν πᾶσιν αὐτὸς πρωτεύων, ὅτι ἐν αὐτῷ εὐδόκησε πᾶν τὸ πλήρωμα κατοικῆσαι» (Κολ. 1,18-19). Ἀλλ' «οὐ δύναται κεφαλὴ χωρὶς γεννηθῆναι ἄνευ μελῶν»⁶. Ὡστε τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας συντηρεῖται καὶ κυβερνᾶται ὑπὸ τῆς θείας Κεφαλῆς του, ἐξ ἧς ἡ θεία ζωὴ καὶ χάρις καὶ σωτηρία κατέρχονται καὶ μεταδίδονται εἰς πάντας τοὺς πιστοὺς—μέλη τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας. Οὕτως ὁ Χριστὸς, κεφαλὴ ὢν τῆς Ἐκκλησίας, «ὡς εἶναι ἐν σῶμα τὸν Χριστὸν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν», εἶναι συνάμα καὶ ἡ ἀκαταπαύστως ρέουσα ἀέναντος καὶ ἀστείρευτος πηγὴ τῆς θείας ζωῆς καὶ χάριτος καὶ σωτηρίας ἐν αὐτῇ, αἱ ὁποῖαι καὶ διαδίδονται εἰς πάντας τοὺς πιστοὺς—μέλη τοῦ σώματος αὐτῆς⁷.

Μέλη δὲ τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας εἶναι πάντες οἱ εἰς Χριστὸν πιστεύσαντες καὶ πιστεύοντες, ὁ (κλῶς τοῦ Θεοῦ), δὴλα δὴ οἱ πιστοὶ πάντων τῶν αἰώνων, οἱ προαπελθόντες καὶ οἱ ζῶντες, ὅτινες «εἰσέτι καὶ νῦν ἐν τῇ παροικίᾳ ὄντες, οὐκ ἔφθασαν ἐν τῇ πατρίδι ἀποδημῆσαι»⁸, τῶν μὲν πρώτων ἀποτελούντων τὸ οὐράνιον τμήμα τῆς Ἐκκλησίας ἢ τὴν θριαμβεύουσαν Ἐκκλησίαν, τὴν περιλαμβάνουσαν τοὺς ἀποικοινομένους ἐκ τοῦ κόσμου τούτου καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ θριαμβεύοντας ἁγίους καὶ δικαίους μετὰ τῶν ἀγγέλων, τῶν δὲ «περιλειπομένων» συγκροτούντων τὸ ἐπίγειον τμήμα αὐτῆς ἢ τὴν στρατευομένην Ἐκκλησίαν, τὴν περιλαμβάνουσαν τοὺς ἐπιζῶντας πιστοὺς ἐπὶ τῆς γῆς, ὅτινες, ὡς τοῦ Χριστοῦ στρατιῶται καὶ τοῦ Πνεύματος τὴν πανοπλίαν φέροντες, στρατεύονται εἰσέτι ἀγωνιζόμενοι κατὰ τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ κακοῦ. Καὶ «ἡ μὲν

6. Ἰγνατίου Ἀντιοχείας, Τραλ. 11,2, PG 5, 684.

7. Ὁριγένους, Κατὰ Κέλσου 6,79, PG 11, 1417. 1420.

8. Δοσιθέου Ἱεροσολύμων, Ὁμολογ. 10, παρὰ Ἰω. Καρμίρη, Τὰ δογματικὰ καὶ συμβολικὰ μνημεῖα τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, Graz 1968, τ. II², σ. 832.

ἔτι πυκτεύει καὶ ἐν τῇ ὁδῷ ἔστιν, ἡ δὲ τροπαιοφορεῖ καὶ ἐν τῇ πατρίδι ἀποκατέστη καὶ τὸ βραβεῖον εἴληφεν»⁹. Ἀλλ' ὑφίσταται ἀπόλυτος ἐνότης μεταξὺ αὐτῶν, συναποτελουσῶν τὸ ἐνιαῖον σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτοῦ, ἐν ᾧ συμπεριλαμβάνεται ὅλος ὁ «λαὸς τοῦ Θεοῦ». Οὕτως ἡ Ἐκκλησία ζῇ καὶ ὑπάρχει καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, οὐσα κατὰ μὲν τὴν μίαν ὕψιν αὐτῆς οὐράνιος καὶ ἀόρατος, κατὰ δὲ τὴν ἐτέραν ὕψιν αὐτῆς ἐπίγειος καὶ ὁρατὴ καὶ ἱστορικὴ κοινωνία καὶ σῶμα ὁργανικόν, ἐκ διοικούντων καὶ διοικουμένων, δῆλα δὴ τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ, ἀποτελούμενον καὶ ἀπεργαζόμενον τὴν σωτηρίαν τῶν μελῶν αὐτοῦ¹⁰.

Εἰδικώτερον, κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ ἀποστόλου Παύλου καὶ εἴτα τῶν ἱερῶν Πατέρων, οἱ χριστιανοί, «κοινωνίαν ἁγίων» ἀποτελοῦντες, «μέλη Χριστοῦ εἰσι, καὶ τὰ πολλὰ μέλη ἐν ἑστί σῶμα, ὅπερ ἐστὶν ἡ Ἐκκλησία»¹¹, διὰ δὲ τῆς πίστεως εἰς τὸν Χριστὸν καὶ τῆς συμμετοχῆς των εἰς τὸ βάπτισμα καὶ τὴν θείαν εὐχαριστίαν καὶ τὰ λοιπὰ μυστήρια¹², «ἀποθέμενοι τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον», ἐνσωματοῦνται ὡς μέλη εἰς τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, τ. ἔ. τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ γίνονται «σύμφυτοι» τῷ Χριστῷ (Ῥωμ. 6,5), ἐγκεντριζόμενοι καὶ ἐνοφθαλμιζόμενοι καὶ ἐμβολιαζόμενοι καὶ ἐνσωματούμενοι εἰς τὸ σῶμα αὐτοῦ, δίκην κλάδων εἰς τὸ δένδρον τῆς ζωῆς, ἡ «ἐγκεντριζόμενοι εἰς τὴν καλλιέλαιον» (Ῥωμ. 11,23-24) καὶ ἐμφυτεύμενοι καὶ ἐνούμενοι τῇ δυνάμει καὶ ἐνεργείᾳ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, οὕτω δὲ κοινωνοῦσι τῆς θείας τοῦ Θεανθρώπου ζωῆς καὶ χάριτος, τῆς ἐκπηγαζούσης ἀπὸ τῆς ρίζης καὶ διαχεομένης εἰς τὸν κορμὸν καὶ τοὺς κλάδους πάντας. Οὕτως εἰς τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, ὡς εἰς ἄλλην «καλλιέλαιον», «ἐγκεντρίζονται» καὶ ἐμφυτεύονται καὶ ἐνσωματοῦνται οἱ πιστεύοντες διὰ τοῦ μυστηρίου τοῦ βαπτίσματος καὶ γίνονται ἀληθῆ μέλη, ἅτινα, «κατὰ τὴν ἀναλογίαν τοῦ οἰκείου μέτρου, δεχόμενα τὴν ἐπιχορηγίαν (τοῦ Πνεύματος), οὕτως αὖξεται». Τοιοῦτοτρόπως «οἱ πολλοὶ ἐν σῶμά ἐσμεν ἐν Χριστῷ» (Ῥωμ. 12,5), καθιστάμενοι μέλη τοῦ σώματος αὐτοῦ διὰ τῆς πίστεως καὶ τοῦ βαπτίσματος· «καὶ γὰρ ἐν ἐνὶ Πνεύματι ἡμεῖς πάντες εἰς ἐν σῶμα ἐβαπτίσθημεν» (Α' Κορ. 12,13). Διὰ τοῦ μυστηρίου τοῦ βαπτίσματος ἐνοῦνται οἱ βαπτιζόμενοι μετὰ τοῦ ἀναστάντος σώματος τοῦ Χριστοῦ, τοῦ «πνευματικοῦ» καὶ «ζωοποιοῦ» (Α' Κορ. 15,44 ἐξ.), φορέως τῆς καινῆς ζωῆς καὶ σωτηρίας. Οὕτω δὲ τὰ καθ' ἕκαστον μέλη τῆς Ἐκκλησίας καθίστανται καὶ μέλη τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ καὶ συνάμα ἀλλήλων μέλη, καθ' ὅσον «μέλη ἐσμὲν τοῦ σώματος αὐτοῦ» (Ἐφ. 5,30) καὶ ἅμα «ἐσμὲν ἀλλήλων μέλη» (Ἐφ.

9. Αὐτόθι.

10. Πρβλ. καὶ Αὐτοῦ στίχου, In evang. Ioannis, tract. CXXIV, 5, PL 35, 1973.

11. Πρβλ. καὶ Μ. Ἀθανασίου, Περὶ τῆς ἐνσάρκου ἐπιφανείας τοῦ Θεοῦ Λόγου 5, PG 26, 992. Κλῆμεντος Ἀλεξανδρέως, Παιδαγ. I, 5, PG 8, 276.

12. Βλέπ. Ἰωάννου Χρυσόστομου, Εἰς Ἐφεσ. ὁμιλ. 20,30, PG 62,139.

4, 25. Ῥωμ. 12,5), ἔτι δὲ «τὰ σώματα ὑμῶν μέλη Χριστοῦ ἐστίν» (Α' Κορ. 6,15. 12,12. Ἐφ. 5,30)¹³. Σημειωτέον ὅτι ὡς «σῶμα Χριστοῦ» νοεῖται τὸ σῶμα τοῦ σταυρωθέντος [«ἐν τῇ σαρκί»] (Ἐφ. 13,14) καὶ «ἐν τῷ σώματι τῆς σαρκὸς αὐτοῦ» (Κολ. 1,22)] καὶ εἴτα ἀναστάντος δεδοξασμένου Χριστοῦ ὡς «σῶμα πνευματικόν» (Α' Κορ. 15,44), ὡς «σῶμα τῆς δόξης αὐτοῦ» (Φιλ. 3,21), ὅπερ εἶναι ἡ Ἐκκλησία. Ὡστε τὸ σῶμα τοῦτο ἐκτείνεται εἰς τὸ ἐκκλησιολογικὸν «σῶμα τοῦ Χριστοῦ» διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, δι' οὗ καὶ οἰκοδομεῖ οὗτος ὡς ἡ «κεφαλὴ» τὴν Ἐκκλησίαν του, ἥτοι τὸ «σῶμά» του καὶ ἐνοῦται μετ' αὐτῆς.

Πράγματι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ λαμβάνει χώραν πραγματικὴ συσσωμάτωσις ἐν αὐτῷ τῷ Χριστῷ τῶν χριστιανῶν, οἵτινες διὰ τοῦ βαπτίσματος ἐμφυτεύονται καὶ ἐνσωματοῦνται εἰς τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ἀποτελοῦντες ἐσωτερικὴν ἐνότητα ἐν Πνεύματι, ἥτοι τὸ ἐν «σῶμα Χριστοῦ καὶ μέλη ἐκ μέρους» (Α' Κορ. 12,27). Εἴτα ἐπιρρωνύεται ἡ ἐνσωμάτωσις καὶ ἐνότης αὕτη διὰ τῆς θείας εὐχαριστίας, ἥτοι διὰ τῆς κοινωνίας καὶ μετοχῆς «τοῦ ἐνὸς ἄρτου» (Α' Κορ. 10,17), διὰ τῆς ὁποίας λαμβάνει χώραν οἰκονομικὴ κοινωνία ζωῆς μεταξὺ τοῦ Χριστοῦ ὡς κεφαλῆς καὶ τῶν χριστιανῶν ὡς μελῶν τοῦ σώματος αὐτοῦ, τ.ἐ. τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ εἰσερχόμενοι δὲ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν συσσωματοῦνται καὶ ζῶσιν ἐν Χριστῷ, θεοῦμενοι καὶ αὐτοὶ καὶ γινόμενοι «συμπολιταὶ τῶν ἁγίων καὶ οἰκεῖοι τοῦ Θεοῦ, ἐποικοδομηθέντες ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν, ὅντος ἀκρογωνιαίου αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐν ᾧ πᾶσα ἡ οἰκοδομὴ συναρμολογουμένη αὖξει εἰς ναὸν ἅγιον ἐν Κυρίῳ» (Ἐφ. 2,19-21, πρβλ. καὶ Α' Κορ. 3,16-17, Ἐβρ. 3,6). Ἄμεσος δὲ συνέπεια τῆς ἐνώσεως τῶν μελῶν τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας μετὰ τῆς θείας Κεφαλῆς αὐτοῦ εἶναι καὶ ἡ ἐνωσις αὐτῶν μετ' ἀλλήλων, «συντιθεμένων καὶ συναρμολογουμένων τῇ ἀρχιτεκτονικῇ τοῦ Πνεύματος» καὶ συναποτελούντων τὸ ἐν καὶ κοινὸν σῶμα τοῦ Χριστοῦ¹⁴. Οὕτω δὲ ἠνώθησαν ὁ Χριστὸς καὶ ἡ Ἐκκλησία, «ὡς εἶναι ἐν σῶμα τὸν Χριστὸν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν»¹⁵, ὡς προεῖρηται· ἠνώθη δηλονότι ὀντολογικῶς καὶ αἰωνίως μετὰ τῆς Ἐκκλησίας του ὁ Χριστός, ἀναπλάσας καὶ «σύνοικον τὴν Ἐκκλησίαν ἐν ἑαυτῷ ποιησάμενος»¹⁶, ἐντεῦθεν δὲ γίνεται λόγος περὶ τοῦ Χριστοῦ ὡς «ἀνακεκραμένου πρὸς τὸ ἴδιον σῶμα, ὅπερ ἐστὶν ἡ Ἐκκλησία»¹⁷.

13. Πρβλ. καὶ Ἰωάννου Χρυσόστομου, Εἰς Πράξ. ὁμιλ. 24,4, PG 60, 190.

14. Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ, Λόγ. 19,8 καὶ 32,10, PG 35, 1052 καὶ 36, 185. Πρβλ. καὶ Ἰωάννου Χρυσόστομου, Εἰς Α' Κορ. ὁμιλ. 24,2, PG 61, 200. Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Ἐκδ. ὁρθ. πίστ. IV, 13, PG 94, 1153.

15. Ωριγένους, Κατὰ Κέλσου 6,79, PG 11, 1417.

16. Γρηγορίου Νύσσης, Ἐξήγ. ἄσμ. ἄσμ., λόγ. 7, PG 44, 916.

17. Γρηγορίου Νύσσης, Εἰς τὸ δταν ὑποταγῇ..., PG 44, 1317.

Συνεπῶς οἱ χριστιανοὶ καθίστανται «σύσσωμοι τοῦ Χριστοῦ καὶ συμμετόχοι»¹⁸. Σημῶνι δὲ ὁ ὅρος «σύσσωμοι τὸ ἐν ἔχειν Χριστῷ σῶμα διὰ τὸ εἶναι αὐτοῦ μέλη»¹⁹. Ἐννοεῖται βεβαίως ὅτι ἐγένετο ἀκατάληπτος μὲν καὶ ἀφραστός τις ἔνωσης, οὐχὶ δ' ὁμῶς πάντως καὶ σύγχυσις καὶ σύμφυσις τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρωπείου, τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἐξ ἀνθρώπων ἀποτελουμένης ἐπιγείου Ἐκκλησίας. «Τῇ γὰρ ἐνώσει καὶ τῇ συναφείᾳ ἐν ἐστὶν ὁ Θεὸς Λόγος καὶ ἡ σὰρξ, οὐ συγχύσεως γενομένης, οὐδὲ ἀφανισμοῦ τῶν οὐσιῶν, ἀλλ' ἐνώσεως ἀρρήτου τινὸς καὶ ἀφράστου. Τὸ δὲ ὅπως, μὴ ζῆται· ἐγένετο γάρ, ὡς οἶδεν αὐτός»²⁰. Ἐγένετο ἔνωσις οἶονεὶ ὀντολογικὴ, οὐχὶ δὲ ὑποστατικὴ, ὡς ἐὰν ὁ Χριστὸς καὶ ἡ Ἐκκλησία ἀπετέλουν μίαν ὑπόστασιν, ἐν πρόσωπον, τοῦθ' ὅπερ ἀπορριπτέον. Διότι τόσον ὁ Χριστὸς, ὅσον καὶ τὰ μέλη τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας εἶναι πρόσωπα αὐτοτελῆ, διατηροῦντα καὶ μετὰ τὴν ἐνωμάτωνσιν αὐτῶν εἰς τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ τὴν ἰδίαν αὐτῶν προσωπικότητα καὶ συνείδησιν, ὡς ἴδια διακεκριμένα πρόσωπα ἀπὸ τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ, ἀποκλειομένου παντὸς Χριστομονισμοῦ. Τοῦτο φανερόν καθίσταται ἐν τῇ παρομοίᾳ τῆς Ἐκκλησίας ὡς νύμφης καὶ τοῦ θεοῦ Νυμφίου τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐκάστης ψυχῆς ἐν αὐτῇ μετὰ τοῦ μυστικοῦ «γάμου τοῦ Ἀρνίου» (Ἀποκ. 19,9), ἔνθα δὲν ἐξαφανίζεται βεβαίως τὸ πρόσωπον τῆς Νύμφης—Ἐκκλησίας καὶ τῶν μελῶν τοῦ σώματος αὐτῆς, καθὼς ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ ἐν τῷ φυσικῷ δεσμῷ τοῦ γάμου, ὅστις συνάπτεται ἄνευ ἐξαφανίσεως θατέρου τῶν συζευγνυμένων προσώπων. Καθὼς δὲ ἡ νύμφη ὑποτάσσεται εἰς τὸν νυμφίον καὶ τὸ σῶμα ὑπόκειται εἰς τὴν κεφαλὴν, οὕτω καὶ «ἡ Ἐκκλησία ὑποτάσσεται τῷ Χριστῷ» (Ἐφ. 5,24). Τῆς πνευματικῆς καὶ μυστηριώδους ταύτης ἐνώσεως τοῦ Χριστοῦ ὡς κεφαλῆς τῆς Ἐκκλησίας μετὰ τῶν μελῶν τοῦ σώματος αὐτῆς αἰσθητὴν ἐξεικόνισιν καὶ ἔκφρασιν ἀποτελεῖ ἡ διὰ τῆς κοινωνίας τῆς θείας Εὐχαριστίας ἔνωσις τῶν πιστῶν μετὰ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ. «Καθ' ὅπερ γὰρ τὸ σῶμα ἐκεῖνο ἡνωταὶ τῷ Χριστῷ, οὕτω καὶ ἡμεῖς αὐτῷ διὰ τοῦ ἄρτου τούτου ἐνούμεθα»²¹. Τοιοῦτοτρόπως διὰ τῆς θείας Εὐχαριστίας γινόμεθα «σύσσωμοι» Χριστῷ καὶ «συνοσιούμεθα αὐτῷ»²², γινόμενοι «πρὸς τὸν Χριστὸν μία σὰρξ διὰ μετουσίας»²³, καθ' ὅσον οὗτος «ἀναφύρει ἐαυτὸν ἡμῖν» ἐν τῷ μυστηρίῳ τῆς θείας Κοινωνίας καὶ «αὐτῷ τῷ πράγματι σῶμα ἡμῶς

18. Γρηγορίου Νύσσης, Πρὸς τὰ Ἀπολλιναρίου ἀντιρρητικούς, PG 45, 1184.

19. Οἰκουμένιου, Ἡ πρὸς Ἐφεσ. Ἐπιστ., PG 118, 1204.

20. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Εἰς Ἰωάν. ὁμιλ. 11,2, PG 59, 80. Πρβλ. καὶ εἰς Ἰωάν. ὁμιλ. 82,1, PG. 59, 443, ὡς καὶ εἰς Ψαλμ. 44,10, PG 55, 199.

21. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Εἰς Α' Κορ. ὁμιλ. 24,2, PG 61, 200. Πρβλ. καὶ Μ. Ἀθανασίου, Κατὰ Ἀρειανῶν 3,22, PG 26, 369.

22. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Εἰς Ἐβρ. ὁμιλ. 6,2, PG 63, 56.

23. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Εἰς Ἐφεσ. ὁμιλ. 20,4, PG 62, 140.

αὐτοῦ κατασκευάζει»²⁴, γινομένους «μέλη τοῦ σώματος αὐτοῦ» καὶ δὴ «ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ καὶ ἐκ τῶν ὀστέων αὐτοῦ» (Ἐφ. 5,30).

Συγκεφαλαιοῦντες τὰ προειρημένα διαπιστοῦμεν, ὅτι διὰ τῆς παραστάσεως τῆς Ἐκκλησίας ὡς σώματος Χριστοῦ ἀφ' ἐνὸς μὲν ἐκφράζεται ἡ ἰδεώδης κοινωνία καὶ ἐσωτερικὴ ἐνότης τοῦ Θεοῦ μετὰ τῶν κεκλημένων πιστῶν καὶ τούτων μετ' ἀλλήλων, ἀφ' ἐτέρου δὲ ἐξεικονίζεται κατὰ τὸν πληρέστερον δυνατόν τρόπον ἡ ἀπόλυτος ἐνότης τοῦ Χριστοῦ ὡς κεφαλῆς μετὰ τῶν πιστῶν μελῶν τοῦ σώματος Του, ἥτοι ἡ ἄρρηκτος συνένωσις καὶ σύνδεσις τοῦ θείου μετὰ τοῦ ἀνθρωπίνου στοιχείου ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, καθὼς ἀκριβῶς καὶ ἐν τῷ Χριστῷ ἡ θεία καὶ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις συνηνώθησαν καὶ ἀπετέλεσαν τὸ ἐν καὶ μοναδικὸν ἐν τῇ Ἱστορίᾳ θεανδρικὸν πρόσωπον τοῦ Σωτῆρος. Καὶ τὸ μὲν θεῖον ἐν τῷ σώματι τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἡ κεφαλὴ αὐτῆς, δῆλα δὴ ὁ Χριστός, ἡ ψυχὴ αὐτῆς, ἥτοι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, καὶ ἡ σφύζουσα θεία χάρις· τὸ δὲ ἀνθρώπινον εἶναι τὰ μέλη τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, δῆλα δὴ οἱ πιστοί, μετὰ τῆς ἐξωτερικῆς λατρείας καὶ διοργανώσεως τῆς ἐπιγείου Ἐκκλησίας, ἥτις οὕτω κέκτηται θεανθρώπινον χαρακτῆρα. Ἀλλ' ὅπως ἐν τῷ ἀνθρώπῳ δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ κευρισμένως ἡ κεφαλὴ ἀπὸ τοῦ σώματος, τοιοῦτοτρόπως καὶ ἐν τῷ θεανθρώπινῳ ὁργανισμῷ τῆς Ἐκκλησίας δὲν δύναται νὰ ἀποχωρισθῇ ὁ Χριστὸς ἀπὸ τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ ἐμψυχουμένου καὶ ζωοποιουμένου ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἀλλὰ κεφαλὴ καὶ σῶμα καὶ ψυχὴ καὶ μέλη αὐτοῦ εἶναι ἀδιασπᾶστως συνηνωμένα καὶ ἀρρήκτως συνδεδεμένα. «Καθάπερ γὰρ σῶμα καὶ κεφαλὴ εἷς ἐστὶν ἄνθρωπος, οὕτω τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸν Χριστὸν ἐν ἔφῃσιν εἶναι... ὥσπερ οὖν, φησὶν, ἐν τί ἐστὶ τὸ ἡμέτερον σῶμα, εἰ καὶ ἐκ πολλῶν σύγκειται, οὕτω καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐν τι πάντες ἐσμέν»²⁵. Ἐπομένως δὲν νοεῖται ὁ Χριστὸς ἄνευ τῆς Ἐκκλησίας, ἡ κεφαλὴ ἄνευ τοῦ σώματος, ἢ ἡ Ἐκκλησία ἄνευ τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ συνδέονται μετ' ἀλλήλων ὄντολογικῶς καὶ διατελοῦσιν ἐν ἀπολύτῳ, ἀχωρίστῳ καὶ αἰωνίῳ ἐνώσει. Ἀξίον δὲ ἰδιαιτέρας ἐξάρσεως εἶναι, ὅτι ὁ ἀνωτέρω περιγραφεὶς Χριστοκεντρισμὸς τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησιολογίας οὐδόλως μειοῖ τὴν ὡσαύτως κεντρικὴν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ θέσιν τοῦ τρίτου προσώπου τῆς Ἁγίας Τριάδος, ὡς «Πνεύματος Χριστοῦ», τῆς πνευματολογικῆς «οἰκονομίας» μὴ δυναμένης νὰ χωρισθῇ τῆς χριστολογικῆς τοιαύτης²⁶. Αὐτονόητον ἐπίσης εἶναι, ὅτι τὸ θεῖον ἐν τῷ σώματι τῆς Ἐκκλησίας ἐπέχει τὴν θέσιν τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ καὶ τοῦ κέντρου καὶ τῆς ζωοποιοῦ ἀρχῆς καὶ πηγῆς, ἐξ ἧς ἐκπηγάζουσιν ἡ θεία χάρις καὶ ζωὴ καὶ διαχέονται εἰς τὸ σῶμα, τὸ δὲ ἀνθρώ-

24. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Εἰς Ματθ. ὁμιλ. 82,5, PG 58, 743. Πρβλ. καὶ εἰς Ἰωάν. ὁμιλ. 46, PG 59, 260, καὶ εἰς Α' Τιμ. ὁμιλ. 18, PG 62, 586.

25. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Εἰς Α' Κορ. ὁμιλ. 30,1, PG 61, 250.

26. Εἰδικῶς περὶ τῆς θέσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ βλ. Ἰω. Καρμίρη, Ὁρθόδοξος Ἐκκλησιολογία, σ. 210 ἐξ.

πινον, τ. ἔ. τὰ διάφορα μέλη τοῦ σώματος, εἶναι ὑποτεταγμένον καὶ ἐξηρημέ-
νον ἀπὸ τοῦ θεοῦ καὶ κατευθύνεται ὑπ' αὐτοῦ, ἐλευθέρως συνεργοῦν καὶ δεχό-
μενον τὰς θείας δωρεάς, χωρὶς νὰ δύναται ἐν μέλος νὰ αὐτοπροαχθῇ εἰς κεφαλὴν
τοῦ ὅλου σώματος τῆς Ἐκκλησίας.

2. Γνωρίσματα τῆς Ἐκκλησίας

Κατὰ τὸ ἱερὸν Σύμβολον τῆς πίστεως ἡ Ἐκκλησία εἶναι «μία, ἁγία, καθολικὴ καὶ ἀποστολική». Οὕτως ἀριθμοῦνται τέσσαρα γνωρίσματα ἢ ιδιό-
τητες τῆς Ἐκκλησίας: ἐνότης, ἁγιότης, καθολικότης καὶ ἀποστολικότης. Διὰ
τῶν τεσσάρων τούτων ιδιοτήτων περιγράφεται ὅλον τὸ μυστήριον τῆς Ἐκκλη-
σίας, ὡς τε στρατευομένης καὶ ὡς θριαμβευούσης, ἐπιτυχανομένης οὕτω
προσπελάσεως τινος καὶ αὐτῆς τῆς, ἄλλως ἀπροσίτου καὶ ἀκαταλήπτου, οὐσίας
αὐτῆς, καθ' ὅσον, ὡς παρατηρήθη, «ἡ οὐσία τῆς Ἐκκλησίας, συμφώνως πρὸς
τὴν ἀναλλοίωτον ἄποψιν τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, ἐγκτεται ἐν τῇ ἐνότητι, τῇ
ἁγιότητι, τῇ καθολικότητι καὶ τῇ ἀποστολικότητι αὐτῆς»²⁷. Ὡστε αἱ τέσσαρες
αὗται ιδιότητες περιγράφουσι καὶ ἐκφράζουσιν πῶς αὐτὴν τὴν θεανθρωπίνην
φύσιν τῆς Ἐκκλησίας, συνάμα δὲ βεβαιοῦσι τὴν ὑπ' αὐτῆς συνέχισιν τοῦ ἀπολυ-
τρωτικοῦ ἔργου τοῦ Σωτῆρος πρὸς ὑποκειμενικὴν προσοικειώσιν αὐτοῦ ὑπὸ
τῶν καθ' ἕκαστον ἀνθρώπων. Αὐτονόητον δὲ ὅτι κατέχει ἡ Ἐκκλησία τὰ ἐν
λόγῳ γνωρίσματα, ἐπεὶ ἔχει ὡς κεφαλὴν τὸν Ἰησοῦν Χριστόν. Οὕτως εἶναι
αὕτη «μία», ἐπεὶ ἡ κεφαλὴ αὐτῆς εἶναι μία, καί, ἄρα, ἐν μόνον δύναται νὰ
εἶναι καὶ τὸ σῶμα, ἐν ᾧ ἐνοῦνται ὁ Χριστὸς ὡς κεφαλὴ μετὰ τῶν πιστῶν—με-
λῶν, ὡς καὶ πᾶσαι αἱ τοπικαὶ Ἐκκλησίαι καὶ κοινότητες, συναποτελοῦσαι ἐν
μῇ πίστει καὶ ἐν ἐνὶ Πνεύματι τὴν μίαν ἀδιαίρετον Ἐκκλησίαν. Εἶναι «ἁγία»,
ὀντολογικῶς τε καὶ ἠθικῶς, ἐπεὶ ὁ ἅγιος εἶναι ὁ Χριστός, ἐξ οὗ ὡς ἐκ ρίζης ἐβλά-
στησεν αὕτη, καὶ τὸν ἁγιασμόν τῶν πιστῶν ἀποσκοπεῖ διὰ τῆς ἁγιαζούσης
χάριτος. Εἶναι «καθολικὴ» καὶ «ἐπὶ τῆς οἰκουμένης Ἐκκλησία καὶ πανταχοῦ
τοῦ αἰῶνος», ἐπεὶ ἡ Ἐκκείνος ἐγένετο «τοῖς πᾶσι τὰ πάντα» ἐπὶ σωτηρίᾳ
πάντων, καταστήσας τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ οἰκουμενικῆν καὶ ὀρθόδοξον, μοναδι-
κὴν καὶ καθολικὴν κιβωτὸν τῆς σωτηρίας καὶ ἀκατάλυτον ἕως τῆς συντελείας
τοῦ αἰῶνος. Καί, τέλος, εἶναι «ἀποστολική», ἐπεὶ ἡ Ἐκκείνος ἐγένετο ὁ πρῶτος
«ἀπόστολος» (Ἐβρ. 3,1. Γαλ. 4,4), ὁ καὶ ἐκλεξάμενος καὶ ἀποστείλας εἰς
τὴν Ἐκκλησίαν τοὺς Ἀποστόλους καὶ χορηγῆσας αὐτοῖς καὶ τοῖς διαδόχοις
αὐτῶν ἅπασαν τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐξουσίαν καὶ λειτουργίαν καὶ τὴν θεῖαν
διδασκαλίαν, ἣν ἔκτοτε διεφύλαξεν ἀκεραίαν καὶ ἀπαραχάρακτον ἡ Ἐκκλησία
καὶ παραδίδει ἀλαβήτως τοῖς πιστοῖς. Αἱ τέσσαρες αὗται ιδιότητες καὶ διαστά-

27. A. R i n k e l, Die Lehre von der Kirche nach der Auffassung der altka-
tholischen Kirche, ἐν «Intern. Kirchl. Zeitschrift» 39 (1949) 7.

σεις τῆς μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς Ἐκκλησίας, συναπτόμεναι στενότατα πρὸς ἀλλή-
 λας καὶ οἶονεὶ περιχωροῦσαι ἐν ἀλλήλαις, ἀποτελοῦσι μίαν κατ' οὐσίαν ιδιότητα.
 Διὰ τοῦτο ἐκάστη ἐξ αὐτῶν δὲν νοεῖται ὑπάρχουσα κεχωρισμένως ἄνευ τῶν ἄλ-
 λων, ἀλλὰ προϋποθέτει τὰς ἄλλας καὶ συνυπάρχει μετ' αὐτῶν ἀχωρίστως.
 Περὶ αὐτῶν θὰ διαλάβωμεν διὰ βραχέων ἐφεξῆς.

α'. Ἐν ὁ τ η ς. Ἐν πρώτοις ἡ Ἐκκλησία εἶναι μία καὶ μοναδική
 καὶ ἐνιαία, ἡ δὲ ἐνότης αὕτη εἶναι ἡ κυρία ιδιότης τῆς Ἐκκλησίας, ἐν ᾗ καὶ
 αἱ λοιπαὶ τρεῖς περιλαμβάνονται. Οὐ μόνον δὲ εἶναι μία, ἀλλ' εἶναι
 καὶ μοναδική, ἐνιαία, ὁργανική ἐνότης, ἐν ζῶν σῶμα, εἰς ἐνιαῖος ὁργανισμός,
 εἶναι ἡνωμένη καθ' ἑαυτήν, ἐνὸς πνεύματος καὶ φρονήματος, μιᾶς πίστεως,
 μιᾶς ἐλπίδος, μιᾶς ἀγάπης, μιᾶς λατρείας. Ἀλλὰ κυρίως ἡ ἐνότης τῆς Ἐκκλη-
 σίας εἶναι ἀπόρροια τῆς ἐννοίας αὐτῆς ὡς τοῦ ἐνὸς «σώματος τοῦ Χριστοῦ»,
 ὃν ὁ Θεὸς «ἐδωκεκεφαλὴν ὑπὲρ πάντα τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἥτις ἐστὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ»
 (Ἐφ. 1,22), οὕτω δὲ ἡ ἐνότης τῆς Ἐκκλησίας νοεῖται ὡς μυστικὴ ἐνότης καὶ
 ὁλότης, καὶ εἶναι πραγματικότης προεγκριθυμένη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ
 κρατυνομένη ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἡ περὶ τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας
 διδασκαλία ἐκφράζεται ἢ ὑπονοεῖται ἢ προϋποτίθεται παρὰ Ματθ. 16,18.10,
 1 ἐξ. 26,17. 28,16 ἐξ. Ἰωάν. 10,19.15, 1 ἐξ. 17,11 ἐξ., 20 ἐξ. Πράξ. 1,12
 ἐξ. 2, 41 ἐξ. 4,32. Ῥωμ. 5, 12 ἐξ. 12,4 ἐξ. 15,5 ἐξ. Α' Κορ. 1,10-13. 3,4 ἐξ.
 9 ἐξ. 6,19. 10,17.12,4 -6. 12 ἐξ. 28. 15,9.22 ἐξ. 45 ἐξ. Γαλ. 1,13. Ἐφ. 1,23.
 2,21. 4,1-6. 5,25 ἐξ. Φιλ. 2,1 ἐξ. 3,6. Κολ. 1,18 ἐξ. 2,17 ἐξ. 21. 3,14 ἐξ.
 Α' Θεσ. 4, 13 ἐξ. Α' Τιμ. 3,15. Β' Τιμ. 1,18 κ.λ.π., περιελήφθη δὲ ὑπὸ τῆς
 Ἐκκλησίας ἐν τῷ συμβόλῳ Νικαίας—Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐν ἄλλοις
 ἐκκλησιαστικοῖς συμβόλοις, ὡς καὶ πολλοῖς μνημείοις τῆς Ἱερᾶς Παραδό-
 σεως.

Ἡ Ἐκκλησία εἶναι μία, διότι μίαν μόνον ἠθέλησε καὶ ἱδρυσεν ὁ Κύριος
 (Ματθ. 16, 18), καὶ διότι ἔχει αὕτη μόνον μίαν κεφαλὴν, ἐν σῶμα Χριστοῦ,
 ἐν Πνεύμα ἐμψυχοῦν αὐτό, μίαν πίστιν, ἐν βάπτισμα, μίαν ἀρχὴν καὶ ἓνα
 σκοπόν. «Καὶ γὰρ ἐν ἐνὶ Πνεύματι ἡμεῖς πάντες εἰς ἐν σῶμα ἐβαπτίσθημεν»
 (Α' Κορ. 12,13), «ἐνὸς ὄντος τοῦ βαπτίσματος καὶ ἐνὸς ὄντος τοῦ Ἁγίου Πνεύ-
 ματος καὶ μιᾶς Ἐκκλησίας»²⁸. «Ἐν σῶμα καὶ ἐν Πνεύμα.... εἰς Κύριος, μία
 πίστις, ἐν βάπτισμα» (Ἐφ. 4,4-5). Ἡ δὲ αὕτη αὕτη ἡ διατύπωσις «σῶμα Χρι-
 στοῦ, ὃ ἐστὶν ἡ Ἐκκλησία», σημαίνει ἀκριβῶς τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας,
 στηριζομένην ἐπὶ μιᾶς ὑπερφυσικῆς ἀρχῆς. Ἡ Ἐκκλησία συνενεῖ τοὺς πιστεύον-
 τας εἰς ἐν σῶμα καὶ ἐν πνεῦμα..., σπουδάζοντας τηρεῖν τὴν ἐνότητα τοῦ πνεύμα-
 τος ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης» (Ἐφ. 4,3-4), καὶ ἀποσκοπεῖ «εἶνα πάντες ἐν

28. Κανὼν τῆς ἐν Καρχηδόνι ἐπὶ Κυπριανοῦ Συνόδου, ἐν: Πηδάλιον, Ἀθήναι 1841,
 σ. 212. Ἰω. Καρμίρη, Τὰ δογματικὰ καὶ συμβολικὰ μνημεῖα... τ. Ι', σ. 257.

ᾧσιν... καὶ ἵνα ᾧσιν τετελειωμένοι εἰς ἓν» (Ἰωάν. 17,21.23). Ἀφοῦ τῷ ὄντι ἡ Ἐκκλησία εἶναι τὸ «σῶμα τοῦ Χριστοῦ» καὶ αὐτός ἐστιν ἡ κεφαλὴ τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας» (Κολ. 1,18), καὶ ἀφοῦ ὁ Χριστὸς εἶναι εἷς, «χθές καὶ σήμερον ὁ αὐτός καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας» (Ἐβρ. 13,8), καὶ ἐν μόνον σῶμα δύναται νὰ ἔχῃ, ἔπεται ἐκ τούτων, ὅτι καὶ ἡ ἀληθὴς Ἐκκλησία του εἶναι μία καὶ μοναδική, ἀμετάβλητος κατὰ τὴν οὐσίαν διὰ μέσου τῶν αἰώνων καὶ τῶν λαῶν μέχρι τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος. Ὡστε εἶναι μία ἡ Ἐκκλησία, διότι εἶναι ἓν, μοναδικόν, πνευματικόν σῶμα, ἔχον μίαν κεφαλὴν, τὸν ἕνα Χριστόν. Ἐντεῦθεν δῆλον, ὅτι κυρίως τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας ἐπιβάλλει ἔνθεν μὲν ἡ ἐνότης τοῦ Χριστοῦ ὡς τῆς μιᾶς κεφαλῆς τῆς Ἐκκλησίας, ἔνθεν δὲ ἡ ἔννοια τῆς Ἐκκλησίας ὡς ἐνὸς σώματος, ἐμψυχουμένου καὶ ζωοποιουμένου ὑπὸ τοῦ ἐνὸς Ἁγίου Πνεύματος, καὶ μὴ δυναμένου νὰ διαιρεθῇ καὶ μερισθῇ, ἐφ' ὅσον ὁ Χριστὸς «οὐ μεμέρισται» (Α' Κορ. 1,13). Ἐπομένως ἡ ἐνότης ἐν τῷ ἐνὶ σώματι τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ὀργανικὴ καὶ ἀπόλυτος, ἐπιτυγχανομένη καὶ πραγματοποιούμενη ὑπὸ τε τοῦ ἐνὸς Χριστοῦ, ὡς τῆς μιᾶς κεφαλῆς τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ὑπὸ τῆς ἐνοποιουῦς δυνάμεως τοῦ ἐνὸς Ἁγίου Πνεύματος. Ἀλλὰς λέξεσι, τὸ κέντρον τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ὁ εἷς Χριστός, ἡ δὲ δύναμις ἡ πραγματοποιοῦσα τὴν ἐνότητα αὐτῆς εἶναι τὸ ἐν Ἁγιον Πνεῦμα, καθ' ὅσον «ἐν τε τῷ Χριστῷ καὶ τῷ Ἁλίῳ Πνεύματι οἱ πάντες ἐν ἑσμεν καὶ κατὰ τὸ σῶμα καὶ κατὰ τὸ πνεῦμα»²⁹. Πληρέστερον ἐκφράζει τὴν ἔννοιαν ταύτην ὁ ἀπόστολος Παῦλος, γράφων πρὸς Ἐφ. 4,4-6 καὶ παραινῶν, ὡς εἶδομεν, ἵνα ᾧσιν «ἐν σῶμα καὶ ἐν πνεύμα», ἐφ' ὅσον εἶναι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ «εἷς Κύριος, μία πίστις, ἐν βάπτισμα, εἷς Θεὸς καὶ πατὴρ πάντων, ὁ ἐπὶ πάντων καὶ διὰ πάντων καὶ ἐν πᾶσιν ἡμῖν». Ὅθεν ὁ βαθύτερος λόγος τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἡ ἐνότης αὐτοῦ τοῦ ἐν Τριάδι Θεοῦ, τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας ἀντανακλώσης τὴν ἐνότητα τῶν τριῶν θείων προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος.

Ἐκ τῶν προειρημένων συνάγεται, ὅτι ἡ ἐνότης τῆς Ἐκκλησίας εἶναι κυρίως ἐσωτερικὴ, ὀργανικὴ καὶ ἐκ τῶν ἄνω, οὐχὶ δὲ ἐξωτερικὴ, μηχανικὴ καὶ ἐκ τῶν κάτω. Ἐξωτερικῶς καὶ ἐκ τῶν κάτω ὑφίσταται βεβαίως διαίρεσις καὶ ἀποξένωσις ἀπ' ἀλλήλων τῶν μελῶν τοῦ ἐνιαίου καὶ ἀδιαίρετου σώματος τῆς Ἐκκλησίας, συνεπεία τῶν ἀνθρωπίνων ἀτελειῶν καὶ ἀδυναμιῶν, ὡς καὶ διαφορῶν ἄλλων αἰτίων καὶ προσωπικῶν, ἐκκλησιαστικῶν, πολιτικῶν, φυλετικῶν καὶ οἰκονομικῶν ἐπιδιώξεων, ἧ ἐκ διαφορῶν πνευματικῶν τάσεων καὶ ἀτομικῶν διαφορῶν μεταξὺ τῶν χριστιανῶν καὶ γενικώτερον τῶν πολλῶν καὶ ποικίλων φυλῶν καὶ λαῶν τῆς χριστιανικῆς οἰκουμένης, διαφορῶς νοούντων καὶ βιούντων τὴν χριστιανικὴν ἀλήθειαν. Ἀλλ' ἡ ἐξωτερικὴ καὶ ἐκ τῶν κάτω διάστασις καὶ διαίρεσις αὕτη δὲν δύναται νὰ ἄρῃ τὴν ἐκ τῶν ἄνω ἀπὸ τῆς μιᾶς θείας Κεφαλῆς ἐπιβαλλομένην καὶ ὑφισταμένην ἐσωτερικὴν καὶ ὀργανικὴν ἐνότητα τοῦ

29. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, Περὶ Ἁγ. Τριάδος 1, PG 75, 697.

θεανθρωπίνου σώματος τοῦ Χριστοῦ, ὃ ἐστὶν ἡ Ἐκκλησία, ἥτις, ἄρα, κατὰ τὴν οὐσίαν αὐτῆς, τὴν ἀρχὴν τῆς καὶ τὴν βούλησιν τοῦ θεοῦ Ἰδρυτοῦ τῆς, εἶναι μία καὶ μοναδική. Διὰ ταῦτα πᾶσα τοπικὴ Ἐκκλησία, ἀκόμη καὶ ἡ πλέον ἀπομεμακρυσμένη καὶ ἀπομεμονωμένη, «μέρος ἐστὶ τῆς ἀπανταχοῦ κειμένης Ἐκκλησίας καὶ τοῦ σώματος τοῦ διὰ πασῶν συνισταμένου τῶν Ἐκκλησιῶν»³⁰. «Ἐκ τῶν εἰρημένων, ἄρα, φανερόν οἶμαι γεγενῆσθαι, μίαν εἶναι τὴν ἀληθῆ Ἐκκλησίαν, τὴν τῷ ὄντι ἀρχαίαν, εἰς ἣν οἱ κατὰ πρόθεσιν δίκαιοι ἐγκαταλέγονται· ἐνὸς γὰρ ὄντος τοῦ Θεοῦ καὶ ἐνὸς τοῦ Κυρίου, διὰ τοῦτο καὶ τὸ ἄκρως τίμιον κατὰ τὴν μόνωσιν ἐπαινεῖται, μίμημα ὃν ἀρχῆς τῆς μιᾶς. Τῇ γοῦν τοῦ ἐνὸς φύσει συγκληροῦνται Ἐκκλησία ἡ μία, ἣν εἰς πολλὰς κατατέμνειν βιάζονται αἰρέσεις. Κατὰ τε οὖν ὑπόστασιν, κατὰ τε ἐπίνοιαν, κατὰ τε ἀρχὴν, κατὰ τε ἐξοχὴν, μόνην εἶναι φάμεν τὴν ἀρχαίαν καὶ καθολικὴν Ἐκκλησίαν, εἰς ἐνότητα πίστεως μιᾶς, τῆς κατὰ τὰς οἰκείας διαθήκας, μᾶλλον δὲ κατὰ τὴν διαθήκην τὴν μίαν διαφόροις τοῖς χρόνοις, ἐνὸς τοῦ Θεοῦ τῷ βουλήματι δι' ἐνὸς τοῦ Κυρίου συνάγουσαν τοὺς ἤδη κατατεταγμένους, οὓς προώρισεν ὁ Θεός, δικαίους ἐσομένους, πρὸ καταβολῆς κόσμου ἐγνωκώς. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐξοχὴ τῆς Ἐκκλησίας, καθάπερ ἡ ἀρχὴ τῆς συστάσεως, κατὰ τὴν μονάδα ἐστὶ, πάντα τὰ ἄλλα ὑπερβάλλουσα καὶ μηδὲν ἔχουσα ὅμοιον ἢ ἴσον ἑαυτῇ»³¹.

β'. Ἀγίότης. Τὸ γνῶρισμα τοῦτο τῆς Ἐκκλησίας, ὃν ἀπόρροια τῆς ἐνότητος αὐτῆς μετὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, εἶναι οὐσιαστικὴ ιδιότης τῆς Ἐκκλησίας, διδασκομένη ὑπὸ τῆς Ἁγίας Γραφῆς ἀμέσως ἢ ἐμμέσως. Οὕτως ἐν αὐτῇ διδάσκεται, ὅτι ὁ μὲν Θεὸς—Πατὴρ «ἡγίασε τὸν Υἱὸν καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὸν κόσμον» (Ἰωάν. 10,36) καὶ «ἔχρισεν αὐτὸν Πνεύματι Ἁγίῳ καὶ δυνάμει» (Πράξ. 10,38), ὁ δὲ «ἅγιος παῖς τοῦ Ἰησοῦς» (Πράξ. 4,27.30), ἀναλαβὼν Ἐκκλησίας σάρκα καὶ ποιήσας αὐτὴν σῶμα ἑαυτοῦ, ἡγίασε τὴν μετ' αὐτοῦ ἐνωθεῖσαν Ἐκκλησίαν, περιποιησάμενος αὐτὴν τῷ ἰδίῳ αἵματι καὶ ἀναδείξας αὐτὴν ἁγίαν καὶ ἁμωμον, ἅτε λύσας τὰ μέλη αὐτῆς «ἐκ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν ἐν τῷ αἵματι αὐτοῦ» (Ἀποκ. 1,5). Διότι ὁ ἐνανθρωπήσας Σωτὴρ ἐκάθαρε καὶ «ἐνεκαίνισε καὶ ἐπλήρωσε» διὰ τῆς χάριτος καὶ τῆς ἀγιότητός του τὴν πεπικνωῖαν μετὰ τοῦ γενάρχου Ἐκκλησίαν τῶν ἐθνῶν, καταστήσας αὐτὴν ἁγνὴν καὶ ἁγίαν «παρθένον»³². Πράγματι διὰ τῆς ἐξίλαστηρίου ἐπὶ τοῦ σταυροῦ θυσίας του ὁ Λυτρωτὴς «ἡγίασε διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος τὸν λαόν» του (Ἐβρ. 13, 12), ἥτοι τοὺς εἰς αὐτὸν πιστεύοντας—μέλη τοῦ σώματος

30. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Εἰς Α' Κορ. 32,1, PG 61, 624.

31. Κλήμεντος Ἀλεξανδρέως, Στρωμ. 7,17, PG 9,552.

32. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, "Ὅτε τῆς Ἐκκλησίας ἔξω εὐρεθεῖς Εὐτρόπιος... Εἰς Ἐφεσ. ὁμιλ. 20,2. Ἐγκώμιον εἰς Μάξιμον... 2. PG 52, 402. 62, 137. 51, 227 ἐξ. Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ, Λόγ. 4,67, PG 35, 589.

τῆς Ἐκκλησίας, ἀγιάσας «ὕπὲρ αὐτῶν ἑαυτόν, ἵνα ᾧσι καὶ αὐτοὶ ἡγιασμένοι ἐν ἀληθείᾳ» (Ἰωάν. 17,19), τοιοῦτοτρόπως δὲ «μιᾷ προσφορᾷ τετελείωκεν εἰς τὸ διηνεκὲς τοὺς ἀγιαζομένους» (Ἐβρ. 10,14). Ἐντεῦθεν ἡ ἀγιότης τῆς Ἐκκλησίας ἐκπηγάξει ἐκ τῆς ἀγιότητος τοῦ οὐσιωδῶς ἀγίου Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἐξιλαστηρίου θυσίας του καὶ ἐκχέεται εἰς τὰ μέλη τοῦ σώματος αὐτῆς ἐκ τῆς θείας Κεφαλῆς αὐτῆς, οὕτω δὲ ταῦτα καθίστανται «ναὸς τοῦ Ἀγίου Πνεύματος» (Α' Κορ. 6,19), τὸ ὁποῖον χρησιμεύει ὡς ἐσωτερικὴ ἀρχὴ καὶ πηγὴ ἀκένωτος ἀγιασμοῦ τῆς Ἐκκλησίας καὶ «πηγὴ ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον» (Ἰωάν. 4,14). Ἡ αἰτία λοιπὸν τῆς ἀγιότητος τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν καθ' ἕκαστον χριστιανῶν ἐγκρίνεται οὐχὶ ἐν αὐτοῖς, ἀλλ' ἐν τῷ ἀγίῳ Θεῷ, τῷ δομήτορι τῆς Ἐκκλησίας καὶ εἰς αὐτὴν «καλέσαντι κλήσει ἀγία οὐ κατὰ τὰ ἔργα ἡμῶν, ἀλλὰ κατ' ἰδίαν πρόθεσιν καὶ χάριν» (Β' Τιμ. 1,9, πρβλ. καὶ Τίτ. 3,5) καὶ ἀγιάσαντι τοὺς πιστεύοντας. Διὰ τοῦτο χαρακτηρίζονται οἱ χριστιανοὶ ὡς «κλητοὶ ἅγιοι» (Ῥωμ. 1,7. Α' Κορ. 1,2) καὶ «καθαροί, διὰ τὸν λόγον ὃν λελάληκεν αὐτοῖς» (Ἰωάν. 15,3), καθιστάμενοι «ἅγιοι ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» (Φιλ. 1,1), ὅστις εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν «ἅγιος τοῦ Θεοῦ» (Μάρκ. 1,24. Λουκ. 4,34), «ὅτι ἐν αὐτῷ κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς» (Κολ. 2,9). Ὡς ἐκ τούτου οἱ χριστιανοὶ καλοῦνται ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου Παύλου «ἡγιασμένοι ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, κλητοὶ ἅγιοι» (Α' Κορ. 1,2), χαρακτηριζόμενοι ἕκτοτε ἐν τῇ ζωῇ καὶ τῇ παραδόσει τῆς Ἐκκλησίας ὡς «οἱ ἅγιοι» (Πράξ. 9,13. 26,10. Ῥωμ. 1,7. 15,25. Α' Κορ. 6,2. Ἐφ. 1,15. 18,2,19. 3,8.18,4,12. Α' Θεσ. 5,27 κ.τ.λ.). Χαρακτηρίζονται δὲ ὡς ἅγιοι, καθ' ὅσον ἐνσωματωθέντες διὰ τοῦ βαπτίσματος εἰς τὸ ἅγιον καὶ μυστικὸν σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ἡγιασθήσαν καὶ ἐδικαιώθησαν «ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἐν τῷ Πνεύματι τοῦ Θεοῦ» (Α' Κορ. 6,11), εἶτα δὲ ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς χάριτος αὐτοῦ ζῶντες, συναποτελοῦσιν «ἔθνος ἅγιον, λαὸν εἰς περιποίησιν..., λαὸν Θεοῦ» ἅγιον, οἰκοδομούμενον εἰς «οἶκον πνευματικόν, εἰς ἱεράτευμα ἅγιον» (Α' Πέτρ. 2,5. 9-10). Ἐπομένως ὁ μόνος κατ' οὐσίαν ἅγιος Θεὸς καθιστᾷ τὴν Ἐκκλησίαν του κοινωνὸν καὶ μέτοχον τῆς ἑαυτοῦ ἀγιότητος καὶ χάριτος, «ναδὸν» ἢ «οἶκον Θεοῦ» (Α' Κορ. 3,16 ἐξ. Α' Τιμ. 3,15. Ἐβρ. 3,6. Α' Πέτρ. 4,17) καὶ «κοινωνίαν τῶν ἁγίων». Τὰ μέλη αὐτῆς ὅμως καθίστανται ἅγια μόνον κατὰ χάριν καὶ μετοχὴν εἰς τὴν ἀγιότητα τοῦ μόνου κατ' οὐσίαν ἀγίου Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Διότι ἡ ἀπόλυτος ἀγιότης ἀνήκει μόνον εἰς τὸν Θεόν, καθ' ὅσον «τῆς ἀγιωσύνης αὐτοῦ οὐκ ἔστι πέρας»³⁴. «ἀληθῶς γὰρ εἰς ἅγιος, φύσει ἅγιος· ἡμεῖς δὲ καὶ ἅγιοι, ἀλλ' οὐ φύσει, ἀλλὰ μετοχῇ καὶ ἀσκήσει καὶ εὐχῇ... ἅγιοι καὶ ἡμεῖς Πνεύματος ἀγίου κατὰξιοθέντες»³⁵. Οἱ ἄνθρωποι λοιπὸν δύνανται νὰ ἀποκτήσωσι σχετικὴν μόνον ἀγιότητα καὶ οὐχὶ ἀπόλυτον τοιαύτην.

34. Γρηγορίου Νύσσης, Εἰς ἄσμ.... ἄσμ. ὁμιλ. 6, PG 44, 893. Πρβλ. καὶ Κλήμεντος Ἀλεξανδρέως, Στρωμ. 20,6. 7. PG 9, 280.

35. Κυρίλλου Ἱεροσολύμων, Κατήχ. 23,19, ἢ Μυσταγ. 5,19, PG 33,

Ἐπειτα εἰς τὴν ἀγιότητα τῆς Ἐκκλησίας ἀναφέρεται καὶ ἡ Ἱερὰ Παράδοσις ὁμοφώνως. Οὕτως ἡ ἀρχαιοτάτη Ἐκκλησία ἀπέδιδε τόσον μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν ιδιότητα τῆς ἀγιότητος τῆς Ἐκκλησίας, ὥστε ἐνωρὶς συμπεριέλαβεν ἐν τοῖς βαπτιστηρίοις συμβόλοις αὐτῆς, ὡς τῶν Ἱεροσολύμων καὶ τοῦ Ἐπιφανίου³⁶, τὸ ἄρθρον «πιστεύω εἰς ἀγίαν Ἐκκλησίαν» (*credo sanctam ecclesiam*), ὅπερ ἐγένετο βραδύτερον δεκτὸν καὶ ἐν τῷ ἱερῷ Συμβόλῳ Νικαίας—Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐν ἄλλοις ἐκκλησιαστικοῖς συμβόλοις τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως³⁷, ἐπὶ πλεόν δὲ κατέκρινε τοὺς αἰρετικῶς φρονοῦντας Μοντανιστάς, Δονατιστάς καὶ ἄλλους ὁμοίους αἰρετικούς. Ὁμοίως ἡ ἀγιότης τῆς Ἐκκλησίας μαρτυρεῖται καὶ ὑπὸ τῶν ἁγίων Πατέρων, ὑμνεῖται δὲ καὶ ἐν τῇ Ὁρθόδοξῳ Λατρείᾳ καὶ μάλιστα τῇ θείᾳ Λειτουργίᾳ.

Εἰδικώτερον παρατηροῦμεν, ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἁγία ὀντολογικῶς τε καὶ ἠθικῶς. Καὶ πρῶτον εἶναι ἁγία καθ' ἑαυτήν, ἥτοι ὀντολογικῶς καὶ ἀντικειμενικῶς, καθ' ὅσον εἶναι ἅγιον σῶμα ἁγίας κεφαλῆς, οὐσα ἁγία κατὰ τὴν ἑαυτῆς οὐσίαν. Εἶναι ἁγία ἀντικειμενικῶς, καθ' ὅσον ἡ ἀγιότης αὐτῆς εἶναι δωρεὰ τοῦ Θεοῦ, εἶναι αὕτη αὕτη ἡ χάρις ἐν τῇ κυρίᾳ σημασίᾳ τῆς λέξεως, ἱεουργεῖ δὲ τὰ ἅγια μυστήρια καὶ διδάσκει τὴν ἐξ ἀποκαλύψεως ἁγίαν πίστιν καὶ διδασκαλίαν. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι θείας ἀρχῆς καὶ προελεύσεως ἅγιον σῶμα, ἔχον κεφαλὴν μὲν τὸν Χριστόν, ψυχὴν δὲ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, οὕτω δὲ εἶναι ἡνωμένη μετὰ τοῦ παναγίου ἐν Τριάδι Θεοῦ. Καθ' ὅσον ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἡ ὑψίστη καὶ προσφιλοτάτη δημιουργία τοῦ παναγίου Πατρὸς διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι, καὶ ἄρα εἶναι «ἐκ τῶν ἄνω» καὶ οὐχὶ «ἐκ τοῦ κόσμου τούτου» (Ἰωάν. 8,23), ἀνῆκουσα ἀποκλειστικῶς τῷ παναγίῳ Θεῷ. Κοινοῦσα δὲ τοῦ παναγίου Θεοῦ ἡ Ἐκκλησία, κοινωνεῖ βεβαίως καὶ τῆς ἀγιότητος αὐτοῦ. Τὸ δ' αὐτὸ ἰσχύει καὶ περὶ τῶν καθ' ἕκαστον μελῶν τῆς Ἐκκλησίας. Διὰ τοῦτο «ὁ Χριστὸς ἡγάπησε τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἑαυτὸν παρέδωκεν ὑπὲρ αὐτῆς, ἵνα αὐτὴν ἁγιάσῃ, καθαρίσας τῷ λουτρῷ τοῦ ὕδατος ἐν ῥήματι, ἵνα παραστήσῃ αὐτὴν ἑαυτῷ ἑνδοξὸν τὴν Ἐκκλησίαν, μὴ ἔχουσαν σπίλον ἢ ῥυτίδα ἢ τι τῶν τοιούτων, ἀλλ' ἵνα ᾖ ἁγία καὶ ἄμωμος» (Ἐφ. 5,25-27, πρβλ. καὶ Α' Κορ. 6,11. Α' Θεσ. 4,3). Ὡστε ὁ μόνος ἅγιος Κύριος ἡγάγησε τὴν Ἐκκλησίαν του, μετέχουσιν τῆς θείας ζωῆς του, οὕτω δὲ αὕτη καθίσταται πνευματικὴ κοινωνία πεπληρωμένη Ἁγίου Πνεύματος, ἡ εἶναι αὕτη ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς. Ἡ Ἐκκλησία ἀγιάζεται διὰ τῆς ἀγιότητος τοῦ Χριστοῦ, τῆς ἑαυτῆς κεφαλῆς, ἐξ ἧς κατέρχεται καὶ διαθέει ὅλον τὸ σῶμα ἡ ἀγιότης τοῦ Θεοῦ, ὅστις κατοικεῖ ἐν αὐτῇ, οὕτω

1124. Πρβλ. καὶ Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Εἰς Ἰωάν. ὁμιλ. 14,2, PG 59, 93. Εἰς Ῥωμ. ὁμιλ. 1,2, PG 60, 397. Μητροφάνους Κριτοπόουλου, Ὁμολογ. 7, παρὰ Ἰω. Καρμίρη, μν. ξ. τ. II², σ. 608.

36. Παρὰ Ἰω. Καρμίρη, μν. ξ. τ. I², σ. 65, 85.

37. Αὐτόθι, σ. 40 ἐξ., 87. H. Lietzmann, Symbole der alten Kirche, Berlin 1935, σ. 7 ἐξ.

δὲ αὕτη ἀποβαίνει νὰς τοῦ παναγίου Θεοῦ. Ὡς ἐκ τούτου θὰ ἡδύνατο καὶ περὶ τῆς Ἐκκλησίας νὰ λεχθῇ, ὅτι ἐν αὐτῇ «κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς» (Κολ. 2,9). Πράγματι, «ὅτε ἐπεφάνη ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἡ σωτήριος πᾶσιν ἀνθρώποις... καὶ ἡ σοφία διέλαμψεν», ἡ προϋπάρχουσα «μεμελενωμένη» ἐκ τῆς ἁμαρτίας καὶ τῆς πτώσεως Ἐκκλησία ἐγένετο «ἀγία καὶ ἁμωμος», μεταβληθεῖσα εἰς «παρθένον ἀγνήν» καὶ «ἐνδοξον», μὴ ἔχουσαν «σπίλον ἢ ῥυτίδα ἢ τι τῶν τοιούτων», καθ' ὅσον ὁ θεὸς Λυτρωτὴς διὰ τῆς σαρκώσεως, τῆς σταυρικῆς θυσίας καὶ τῆς ἀναστάσεώς του ἡλευθέρωσε καὶ ἐξήγνισεν αὐτὴν ἀπὸ τοῦ ρύπου τῆς ἁμαρτίας³⁸. Οὕτως ἀνεδείχθη ἡ Ἐκκλησία «ὁ τοῦ Χριστοῦ λαός, ἡ ἀγία ποιμνη, τὸ βασιλεῖον ἱεράτευμα»³⁹, ὡς καὶ ἡ ἀγία μήτηρ πάντων ἡμῶν καὶ ἡ νύμφη τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ⁴⁰. Ὁ κατ' οὐσίαν δὲ ἅγιος Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ μοναδικὸς «ἅγιος τοῦ Θεοῦ» (Μάρκ. 1,24. Λουκ. 4,34), κατέχων ἐν πάσῃ τῇ πληρότητι τὴν ἀγιότητα καὶ τὴν ἀγιαζούσαν χάριν, μεταδίδει ταύτην καὶ εἰς τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας του καὶ καθιστᾷ αὐτὰ μέτοχα τῆς ἀγιότητος καὶ τῆς θείας ζωῆς καὶ λαὸν τοῦ Θεοῦ ἅγιον. Ἐπειτα ἀκένωτος πηγὴ ἀγιασμοῦ διὰ τὴν Ἐκκλησίαν εἶναι καὶ τὸ ἐν αὐτῇ οἰκοῦν «Ἅγιον Πνεῦμα. Εἶναι τοῦτο ἡ ψυχὴ καὶ ἡ ζωοποιὸς καὶ ζωογόνος δύναμις τῆς Ἐκκλησίας, τὸ δωρούμενον αὐτῇ καὶ τοῖς μέλεσιν αὐτῆς τὴν ὑπερφυσικὴν ζωὴν τῆς ἀγιότητος. Τὸ ἅγιον καὶ ζωοποιὸν Πνεῦμα διαθέει τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, καθὼς ἡ ζωοποιὸς ψυχὴ τὸ ἀνθρώπινον σῶμα, μεταδίδον τὴν θείαν ζωὴν καὶ ἀγιότητα καὶ τὰ θεῖα χαρίσματα εἰς τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ ἄνθρωποι «πιστεύσαντες ἐσφραγίσθησαν τῷ Πνεύματι τῆς ἐπαγγελίας τῷ ἁγίῳ, ὃ ἐστιν ἄρραβὼν τῆς κληρονομίας ἡμῶν, εἰς ἀπολύτρωσιν τῆς περιποιήσεως, εἰς ἔπαινον τῆς δόξης αὐτοῦ» (Ἐφ. 1,13-14). Καθόλου εἰπεῖν, δὲν εἶναι δυνατὸς ὁ ἀγίασμός ἄνευ Πνεύματος»⁴¹, ἀλλὰ μόνον ἂν ἁγίῳ Πνεύματι ἀναβλύζει τὰ τῆς χάριτος ῥεῖθρα» καὶ «πᾶσα ψυχὴ ζωοῦται καὶ καθάρσει ὑψοῦται, λαμπρύνεται», ἐπὶ πλέον δὲ καὶ «πᾶσα ἡ κτίσις καινουργεῖται, παλινδρομοῦσα εἰς τὸ πρῶτον», ἐφ' ὅσον τὸ Πνεῦμα εἶναι τὸ «σφῶζον καὶ ἀγιαζον πάντας»⁴². Γενικῶς οἱ ἱεροὶ Πατέρες διδάσκουσιν, ὅτι, ἀφοῦ ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, «πᾶσα δὲ κεφαλὴ τῷ ὑποκειμένῳ σώματι ὁμοφυῆς ἐστὶ καὶ ὁμοούσιος»⁴³, ἄρα καὶ ἡ Ἐκκλησία, ὡς σῶμα τοῦ Χριστοῦ, εἶναι ἀγία, καὶ τὰ μέλη

38. Βλέπ. Γρηγορίου Νύσσης, Ἐξήγ. ἔσμ. ἔσμ. λόγ. 2. 7. 9. PG 44, 792. 909. 955. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Ὅτε τῆς Ἐκκλησίας ἔξω εὑρεθεῖς Εὐτρόπος... 6, PG 52, 402. Εἰς Ἐφεσ. ὁμιλ. 20,2, PG 62, 737. Ἐγκώμ. εἰς Μάξιμον... 2, PG 51, 227 ἐξ. Μ. Ἀθανασίου, Κατὰ Ἀρειανῶν, λόγ. 2, PG 26, 289.

39. Γρηγορίου Νύσσης, Ἐγκώμ. εἰς μάρτ. Θεόδωρον, PG 46, 736.

40. Κυρίλλου Ἱεροσολύμων, Κατήχ. 18,26, PG 33, 1048.

41. Μ. Βασιλείου, Περὶ Ἀγ. Πνεύματος 16, PG 32, 136.

42. Παράκλητικὴ, Ἀθήναι 1900, σ. 8.

43. Γρηγορίου Νύσσης, Περὶ τελειότητος, PG 46, 273.

αὐτῆς ἀποβαίνουσιν ἅγια, ὡς ἀδιασπάστως ἡνωμένα μετὰ τῆς ἁγίας Κεφαλῆς καὶ ὡς κοινωνοῦντα τῶν δωρεῶν τοῦ Ἀγίου Πνεύματος.

Δεύτερον, ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἅγια καὶ ἡθικῶς, καθ' ὅσον ἀποτελεῖται ἐκ μελῶν ἁγίων, ἁγιασθέντων διὰ τῆς δικαιοσύνης καὶ ἁγιαζούσης χάριτος τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ἐνδυσάμενων τὸν Χριστόν, καὶ οὕτω γενομένων μελῶν τοῦ σώματος αὐτοῦ, κεκλημένων «μεταλαβεῖν τῆς ἁγιότητος αὐτοῦ» (Ἑβρ. 12,10). Πράγματι οἱ χριστιανοὶ «πιστεῦσαντες ἐσφραγίσθησαν τῷ Πνεύματι τῆς ἐπαγγελίας τῷ ἁγίῳ» (Ἐφ. 1,13), ὡς προαίρηται, ἔνεκα τούτου δὲ οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ ἐξαπακτῆριζον ἑαυτοὺς ὡς «ἁγίους» καὶ «ἐκλεκτοὺς τοῦ Θεοῦ», ἀποτελοῦντας τὸν ἐκλεκτὸν καὶ περιούσιον λαὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν νέον ἀληθῆ Ἰσραὴλ τῆς Κ. Διαθήκης, θεωρούμενοι καὶ ὡς «σφζόμενοι» καὶ «τεταγμένοι εἰς ζωὴν αἰώνιον» ἢ «ἡγιασμένοι ἐν Χριστῷ» ἢ «κλητοὶ ἅγιοι» (Ῥωμ. 1,7. Α' Κορ. 1,2. Κολ. 3,12. Α' Πέτρ. 1,1. Πράξ. 2,47 κ.λ.π.). Ἐχει δ' ὡς ἔργον καὶ σκοπὸν ἡ Ἐκκλησία «τὸν καταρτισμὸν τῶν ἁγίων», τὴν «οἰκοδομὴν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ» (Ἐφ. 4,12) καὶ τὴν ἐπαναγωγὴν εἰς τὴν ἁγιότητα καὶ τὴν ἀρχέγονον ἐν γένει δικαιοσύνην ὅλων τῶν ἀνθρώπων (Α' Κορ. 6,11. Α' Θεσ. 4,3) καὶ τὴν μεταμόρφωσιν αὐτῶν καὶ ὅλου τοῦ κόσμου. Τὸν ἁγιασμὸν τῶν ἀνθρώπων ἀνέθηκεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ὁ θεὸς αὐτῆς Δομήτωρ προσευχηθεὶς: «ὕπερ αὐτῶν ἐγὼ ἁγιάζω ἑμαυτὸν, ἵνα καὶ αὐτοὶ ᾧσιν ἡγιασμένοι ἐν ἀληθείᾳ» (Ἰωάν. 18, 19). Ἡ ἁγιότης τῶν πιστῶν εἶναι ὑπερφυσικὸν δῶρον τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, παρεχομένη μόνον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, διὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, ἀρχῆς γινομένης διὰ τοῦ βαπτίσματος, ὅπερ εἶναι «ἡ ἀπαρχὴ τοῦ ἁγιασμοῦ καὶ τῆς εὐλογίας»⁴⁴ Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον αὕτη ποιεῖται χρῆσιν μέσων ἁγίων, οἷον τῆς θείας διδασκαλίας, τῆς θείας χάριτος καὶ τῶν ἁγίων μυστηρίων, δι' ὧν πάντων ἐνεργεῖ τὸ ἐν αὐτῇ διαμέμον «Ἅγιον Πνεῦμα, ἀναδεικνύον αὐτὴν ἅγιον ναὸν τοῦ ζῶντος Θεοῦ καὶ ἁγίους καταρτίζουσιν. Διὰ τῶν μέσων τούτων ἐξαγιαζόνται οἱ ἄνθρωποι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, γινόμενοι «ἅγιοι» (Ῥωμ. 1,7. Α' Κορ. 1,2. Ἐφ. 2,12. Α' Τιμ. 5,10. Ἑβρ. 3,1) καὶ «ναοὶ τοῦ Θεοῦ» ἢ «ναοὶ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος» (Α' Κορ. 3,16-17. 6,19. Β' Κορ. 6,16). Οὕτω π.χ. ὁ ἀπόστολος Παῦλος γράφει πρὸς Α' Κορ. 3,16-17: «Οὐκ οἴδατε, ὅτι ναὸς Θεοῦ ἐστε καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ἐν ὑμῖν οἰκεῖ;... ὁ γὰρ ναὸς τοῦ Θεοῦ ἅγιός ἐστιν, ὅτινές ἐστε ὑμεῖς». Καὶ πρὸς Α' Θεσ. 4,3 προστίθισιν: «Τοῦτο γὰρ ἐστὶ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὁ ἁγιασμὸς ὑμῶν». Ὁ δὲ ἅγιος Ἰγνάτιος ὠνόμασε τοὺς χριστιανούς «θεοφόρους», «χριστοφόρους», «ἀγιοφόρους», «ναοφόρους»⁴⁵. Ἐντεῦθεν ἡ καταρτίζουσα τοὺς ἁγίους Ἐκκλησία ἀποβαίνει «συνάθροισις ἁγίων καὶ συναγωγὴ ὁσίων»⁴⁶, ἡ «ἰατρεῖον ὁ οἶκος οὗτος ἐστήκε πνευ-

44. Γρηγορίου Νύσσης, Λόγ. ἀντιρρητ. πρὸς τὴν Εὐνομίου ἐκθεσιν, PG 45, 592.

45. Ἰγνατίου Ἀντιοχείας, Ἐφεσ. 9,2. 15,3. PG 5,652.657.

46. Ἰγνατίου Ἀντιοχείας, Τραλ. 3, PG 5,780.

ματικόν»⁴⁷, ἡ «κοινὸν τῶν ψυχῶν ἱατρειὸν»⁴⁸, καὶ «βαλανεῖον πνευματικόν»⁴⁹, καθαιρὸν καὶ ἀγιάζον τοὺς πνευματικῶς πάσχοντας καὶ κύπτοντας ὑπὸ τὸ βάρος τῶν ἑαυτῶν ἁμαρτιῶν, οὕτω δὲ ἀναδεικνύον αὐτοὺς ἀγίους κατὰ τὸν βίον ἢ τὴν πίστιν⁵⁰. Ὡστε κατέχουσα ἀληθῆ ἀγιότητα ἡ Ἐκκλησία μεταδίδει αὐτὴν καὶ εἰς τὰ μέλη της, ἀπομακρύνουσα μὲν ἀπ' αὐτῶν καὶ ἑαυτῆς πᾶν τὸ μὴ ἅγιον καὶ ὄτιον καὶ ἐφάμαρτον, παραμένουσα δὲ κεχωρισμένη τοῦ ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ κόσμου καὶ τῷ Θεῷ καθωσιωμένη καὶ διακονοῦσα αὐτῷ πρὸς δόξαν αὐτοῦ. Πρὸς τοῦτο ἡ Ἐκκλησία καλεῖ τοὺς χριστιανούς νὰ ἀνταποκριθῶσιν εἰς τὴν ἐν τῇ Π. καὶ τῇ Κ. Διαθήκῃ (Λευϊτ. 19,2. 11,44. 20,7. Α' Πέτρ. 1,16) κλήσιν τοῦ Θεοῦ: «ἔσεσθε ἅγιοι, ὅτι ἐγὼ ἅγιός εἰμι», ἐνισχύουσα ἅμα αὐτοὺς διὰ τῶν ἁγιαστικῶν της μέσων, ὅπως μιμηθῶσι τὴν ἀγιότητα τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸ ἐφικτὸν αὐτοῖς. Οἱ ἀπόστολοι Παῦλος καὶ Πέτρος προτρέπουσι τοὺς χριστιανούς, ὅπως ἀνταποκριθῶσιν εἰς τὸν ἐπίγειον τοῦτον προορισμὸν καὶ τὴν θείαν κλήσιν αὐτῶν: «Διώκετε τὸν ἁγιασμὸν, οὗ χωρὶς οὐδεὶς ὀψεται τὸν Κύριον» (Ἐβρ. 12,14), «ἐπιτελοῦντες ἀγιωσύνην ἐν φόβῳ Θεοῦ» (Β' Κορ. 7,1). «Τοῦτο γάρ ἐστι θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὁ ἁγιασμὸς ὑμῶν.... εἰδέναι ἕκαστον ὑμῶν τὸ ἑαυτοῦ σκεῦος κτᾶσθαι ἐν ἁγιασμῷ καὶ τιμῇ» (Α' Θεσ. 4,3-4). «Κατὰ τὸν καλέσαντα ὑμᾶς ἅγιον καὶ αὐτοὶ ἅγιοι ἐν πάσῃ ἀναστροφῇ γενήθητε, διότι γέγραπται (ὅτι) ἅγιοι ἔσεσθε, ὅτι ἐγὼ ἅγιος» (Α' Πέτρ. 1,15-16). Ἡ δὲ Ἐκκλησία προσφέρει ἐν τῇ θείᾳ Λειτουργίᾳ «τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις». Ἐπομένως «ὁ ἅγιος ἁγιασθήτω ἔτι» (Ἀποκ. 22,11). Γίνονται δὲ ἅγιοι οἱ χριστιανοὶ «ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» (Α' Κορ. 1,2), διὰ τῆς πρὸς αὐτὸν πίστεως καὶ τοῦ βαπτίσματος, τῇ χάριτι καὶ ἐνεργείᾳ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καθιστάμενοι ἅγιοι ὡς «Πνεύματος καταξιωθέντες»⁵¹.

Αὐτονόητον ὅμως ὅτι τὸ ἰδανικὸν τῆς θείας ἀγιότητος καὶ ἀγαθότητος δὲν εἶναι ἐφικτὸν τοῖς ἀνθρώποις, ἐπειδὴ ποιοῦνται διάφορον χρῆσιν τῆς ἑαυτῶν ἐλευθερίας, ἐν τῷ κατὰ τοῦ ἡθικοῦ κακοῦ ἀγῶνι, πολλοὶ δὲ ὑποδουλοῦνται εἰς τὴν ἁμαρτίαν. «Ἐὰν εἴπωμεν, ὅτι ἁμαρτίαν οὐκ ἔχομεν, ἑαυτοὺς πλανῶμεν καὶ ἡ ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔστιν ἐν ἡμῖν» (Α' Ἰωάν. 1,8). Διότι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἐλεύθεροι, καὶ ἐπομένως καλοῦνται, ὅπως ἐλευθέρως οἰκαιοποιηθῶσι τὴν ἐν Χριστῷ σωτηρίαν καὶ τὰ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ μέσα τοῦ ἁγιασμοῦ αὐτῶν. Κυρίως εἶπεῖν, οἱ χριστιανοὶ δὲν εἶναι τετελειωμένοι ἅγιοι, ἀλλ' εὐρίσκονται ἐν τῷ γίγνεσθαι καὶ ἐξελίσσεσθαι καὶ προοδευτικῶς τελειοῦσθαι, πορευόμενοι τὴν δύσ-

47. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Εἰς Ἰωάν. ὁμιλ. 2,5, PG 59,36. Πρβλ. καὶ εἰς Γεν. 32,1, PG 52,293.

48. Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Λόγ. πρὸς τοὺς διαβάλλοντας τὰς ἀγ. εἰκόνας 1, PG 94,1268.

49. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Εἰς Β' Κορ. ὁμιλ. 15,5, PG 61, 510.

50. Βλέπ. καὶ Κυρίλλου Ἱεροσολύμων, Κατήχ. 18,23, PG 33, 1044.

51. Κυρίλλου Ἱεροσολύμων, Κατήχ. 23,19, PG 33,1124.

βατον ὁδὸν τῆς ἀγιότητος ἐν μέσῳ πολλῶν ἐμποδίων. Ἡ ἀγιότης αὐτῶν εἶναι σχετική, ἐπειδὴ ἡ ἀπόλυτος ἀγιότης ἀνήκει μόνῳ τῷ παναγίῳ Θεῷ, ἀφοῦ καὶ «κατὰ ἀγγέλων αὐτοῦ σχολιὸν τι ἐπενόησεν» (Ἰωβ 4,18). Ἐφ' ὅσον λοιπὸν τὰ καθ' ἑκάστον μέλη καὶ ἡ ἐπίγειος Ἐκκλησία ὡς ὅλον εὐρίσκεται ἐν τῇ ὁδῷ καὶ δὲν ἔχει τερματίσει τὴν πορείαν τῆς πρὸς τὸν οὐρανόν, ὑπόκειται, κατὰ τὸ ἀνθρώπινον στοιχεῖόν τῆς, εἰς τὸν πειρασμὸν καὶ τὴν ἁμαρτίαν, ἐκ τῆς ὁποίας ὁμῶς παραμένει τελείως ἄθικτον καὶ ξένον τὸ θεῖον στοιχεῖον αὐτῆς. Δι' ὃ καὶ ἀνακράζει αὕτη: «μέλαινά εἰμι ἐγώ, (ἀλλὰ) καὶ καλὴ» (Ἄσμα ἁσμάτων 1,5). «Καλὴ» καὶ ἀναμάρτητος καὶ ἁγία, ἐφ' ὅσον εἶναι ἡνωμένη μετὰ τοῦ μόνου ἁγίου καὶ παναγίου Θεοῦ. Εἰδικώτερον, ὅτι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ προέρχεται ἐκ τῆς θείας Κεφαλῆς αὐτῆς εἶναι ἅγιον, ὅτι δὲ προέρχεται ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης ἐλευθερίας καὶ ἀσθενείας δύναται νὰ εἶναι καὶ ἁμαρτωλὸν καὶ κακόν, λαμβανομένου ὑπ' ὅψιν ὅτι ἡ ἐν τόπῳ καὶ χρόνῳ ζῶσα Ἐκκλησία ἀποτελεῖται ἐξ ἀνθρωπίνων μελῶν καὶ ὀργάνων. Ἐν τῷ παρόντι σημειοῦνται ἡθικαὶ ἀτέλειαι καὶ πτώσεις τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀυξομειώσεως τῆς ἀγιότητος αὐτῶν, ἐνῶ ἡ πλήρης ἀγιότης εἶναι ἐσχατολογικὸν ἀγαθόν. Καθόλου εἰπεῖν, ἡ Ἐκκλησία καθ' ἑαυτὴν μὲν καὶ κατ' οὐσίαν εἶναι ἁγία, κατὰ τὰ μέλη ὁμῶς αὐτῆς ὑπόκειται εἰς τὸν πειρασμὸν καὶ τὴν ἁμαρτίαν. Καὶ δὴ ὡς «σῶμα Χριστοῦ» μὲν εἶναι ἁγία ἐξ ἀντικειμένου, ὡς «λαὸς τοῦ Θεοῦ» δὲ ὑπόκειται, κατὰ τὰ μέλη αὐτοῦ, εἰς τὴν ἁμαρτίαν. Οὕτω ποιούμεθα διάκρισιν μεταξὺ τῆς οὐσιαστικῆς ἀγιότητος τῆς Ἐκκλησίας καθ' ἑαυτὴν καὶ τῆς τυχόν ἀγιότητος ἢ τοῦ δυνατοῦ τῆς ἁμαρτίας τῶν μελῶν αὐτῆς. Ἐπομένως πρέπει νὰ γίνηται λόγος περὶ «ἁμαρτίας» καὶ «μετανοίας» τῶν μελῶν μόνον καὶ οὐχὶ περὶ «ἁμαρτίας» καὶ «μετανοίας» καὶ αὐτῆς ταύτης τῆς Ἐκκλησίας καθ' ἑαυτὴν. Μόνον τὰ καθ' ἑκάστον μέλη τῆς Ἐκκλησίας εἶναι δυνατόν νὰ ἁμαρτάνωσι, δι' ὃν λόγον παρὰ τῷ Ἑρμᾷ ἀπαντᾷ ἡ χαρακτηριστικὴ φράσις «τοῖς ἁγίοις τοῖς ἁμαρτήσασιν»⁵². Ἀρκεῖ μόνον νὰ μὴ ἐκπίπτωσιν οἱ ἁμαρτάνοντες τῆς ἑαυτῶν πίστεως καὶ δικαιώσεως καὶ τῆς ἐκχεομένης ἐπ' αὐτοὺς χάριτος τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ μὴ περιπίπτωσιν εἰς θανασίμους ἁμαρτίας, μένοντες ἀμετανόητοι, ἀλλὰ νὰ προσφύγωσιν εἰς τὴν μετάνοιαν καὶ τὴν ἀγιάζουσαν θείαν χάριν ἐν πίστει. Αὐτὸς ἀκριβῶς ὁ δεσμὸς τῆς πίστεως συγκρατεῖ τοὺς ἁμαρτωλοὺς ὡς μέλη τῆς Ἐκκλησίας, καίπερ μὴ ζῶντα συμφῶνως τῷ εὐαγγελικῷ ἡθικῷ νόμῳ καὶ διὰ τοῦτο ἀσθενοῦντα μέλη ὄντα, ἅτινα ἀνέχεται καὶ θάλπει μητρικῶς ἡ Ἐκκλησία ἐν ὑπομονῇ καὶ ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι θὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν μετάνοιαν καὶ τὴν ἀγιότητα.

Τούτων οὕτως ἐχόντων εἶναι προφανές, ὅτι μέχρι τῆς δευτέρας παρουσίας θὰ ὑπάρχωσιν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ὁμοῦ ἅγια καὶ ἁμαρτωλὰ μέλη, Ἀβελ καὶ Κάιν, σῖτος ἅμα καὶ ζιζάνια. Καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ λοιπὸν ἀνήκουσιν εἰς τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, ἥτις θεωρεῖ αὐτοὺς ὡς μέλη τῆς καὶ μάλιστα τοὺς ἐξ αὐτῶν περι-

52. Ἑρμᾶ, Ὁρασ. II, 2,4. PG 2,897/898.

πίπτοντας εἰς συγγνωστὰς ἁμαρτίας. Καὶ ἀκριβῶς ἡ ἀγιοποίησης καὶ ἡ σωτηρία αὐτῶν εἶναι τὸ κύριον ἔργον τῆς Ἐκκλησίας. Τοῦτο σαφῶς συνάγεται ἐκ τε τῶν ἀνωτέρω σημειωθέντων ἀγιογραφικῶν χωρίων: Ματθ. 13, 24 ἐξ. 47 ἐξ. 22, 2 ἐξ. 18, 23 ἐξ. 25, 14 ἐξ. 32 ἐξ. Β' Τιμ. 2, 20. Πράξ. 5, 1 ἐξ. Α' Κορ. 5, 1 ἐξ., ὡς καὶ ἐκ τῆς στάσεως τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας ἐναντι τῶν Μονιανιστῶν, τῶν Νοβατιανῶν, τῶν Δονατιστιῶν καὶ βραδύτερον τῶν Καθαρῶν, ἐν τοῖς νεωτέροις δὲ χρόνοις τῶν Ἀναβαπτιστῶν. Ἐν πάσῃ δὲ περιπτώσει, ἡ μετὰ τῶν ἁγίων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ συνύπαρξις ἁμαρτωλῶν καὶ ἁγίων καὶ γενικῶς ἡ ἐμπειρικὴ πραγματικότης οὐδόλως ἐπηρεάζουσιν ἢ παραβιάπτουσι τὴν οὐσιαστικὴν ἀγιότητα τῆς Ἐκκλησίας καθ' ἑαυτήν, ἐφ' ὅσον εἶναι οὕτη τὸ ἅγιον σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ «ἅπασα ἡ λειτουργία τοῦ Ἀγίου Πνεύματος», ἀγιοζομένη ἀπὸ τῆς ἀγίας Κεφαλῆς τῆς καὶ παρσμένουσα πάντοτε ἅθικτος καὶ ἁσπίλος καθ' ἑαυτήν ἀπὸ τοῦ κόσμου καὶ τῶν ἁμαρτιῶν καὶ ἀτελειῶν εὐσρίθμων τινῶν μελῶν τῆς, ὡς ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τῶν πρὸς Κορινθίους καὶ Γαλάτας ἐπιστολῶν τοῦ ἀποστόλου Παύλου, ἐνθα ἐσημειώθησαν παρόμοια φαινόμενα.

γ'. Κ α θ ο λ ι κ ό τ η ς. Διττῶς νοητέα ἡ ἔννοια τῆς καθολικότητος τῆς Ἐκκλησίας, ἥτοι πρῶτον ποσοτικῶς ἢ ἐξωτερικῶς καὶ δεύτερον, ὅπερ καὶ σπουδαιότερον, ποιοτικῶς ἢ ἐσωτερικῶς. Καὶ πρῶτον ἐν ἐννοίᾳ ποσοτικῇ καὶ γεωγραφικῇ καὶ ἐξωτερικῇ ἡ Ἐκκλησία εἶναι καθολικὴ καὶ οἰκουμενικὴ καὶ παγκόσμιος καὶ πανανθρωπίνη καὶ αἰωνία κοινωνία τῶν πιστευόντων εἰς τὸν Χριστόν, ὡς ἄνευ τοπικῶν καὶ χρονικῶν περιορισμῶν πανταχοῦ τοῦ κόσμου καθ' ὅλου καὶ τοῦ χρόνου διαδεδομένη καὶ ἀριθμοῦσα ὁπαδούς, καὶ ἀποσκοποῦσα νὰ περιλάβῃ ἐν τοῖς κόλποις αὐτῆς ἅπαντας ἀνεξαίρετως τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἐνώση καὶ ἀνακεφαλαιώσῃ «τὰ πάντα ἐν τῷ Χριστῷ, τὰ ἐπὶ τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς» (Ἐφ. 1, 10), ἐκτεινομένη πανταχοῦ τοῦ τόπου καὶ τοῦ χρόνου καὶ περιλαμβάνουσα καὶ τὴν πρὸ καὶ τὴν μετὰ Χριστὸν Ἐκκλησίαν, καὶ τὴν ἐπίγειον καὶ τὴν οὐράνιον τῶν πρωτοτόκων Ἐκκλησίαν. Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην ἡ καθολικότης περιλαμβάνει τὸ μυστήριον τῆς σωτηρίας ὅλων τῶν ἀνθρώπων, ὅλων τῶν τόπων καὶ τῶν χρόνων καὶ τοῦ κόσμου ὁλοκλήρου, τὸ πλήρωμα τοῦ ὁποίου ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία προώρισται νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὸν Θεόν, τὴν πηγὴν τῆς καθολικότητος καὶ ἐνότητος αὐτῆς. Διότι αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν θείαν ἀποστολὴν ἔχει ἡ Ἐκκλησία, ὅπως δῆλα δὴ ὁδηγήσῃ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἐν Χριστῷ σωτηρίαν, κηρύσσουσα πρὸς πάντας καὶ πανταχοῦ τὴν ἀποκεκαλυμμένην ἀλήθειαν καὶ διατηροῦσα αὐτὴν ἀσινῇ καὶ ἀλώβητον, ἄνευ νοθείας ἢ πλάνης, οὕτως ὥστε νὰ ἀποβῇ ἡ Ἐκκλησία ὄντως τὸ φῶς τοῦ κόσμου καὶ τὸ ἅλας τῆς γῆς, περιλαμβάνουσα ἐν τοῖς κόλποις τῆς σύμπαντα τὸν ὁρατὸν καὶ τὸν ἀόρατον κόσμον, οὕτινος εἶναι αὕτη «τύπος καὶ εἰκὼν»⁵³, ἢ εἶναι «κόσμος τοῦ κόσμου ἡ Ἐκκλησία,

53. Μ α ξ ί μ ο υ Ὁ μ ο λ ο γ η τ ο ῦ, Μυσταγ. 2, PG 91,668.

κόσμου αὐτῆς γινομένου Χριστοῦ»⁵⁴.

Εἰδικώτερον ἡ καθολικότης τῆς Ἐκκλησίας, στενῶς συνδεδεμένη μετὰ τῆς ἐνότητος αὐτῆς, δεόν νὰ νοῆται τοπικῶς τε καὶ χρονικῶς, ὡς καθολικότης ἐν τόπῳ καὶ ἐν χρόνῳ, ἐν καθολικῇ συνεχείᾳ καὶ ἐνότητι, ἐφ' ὅσον ἡ Ἐκκλησία ἐπεκτείνεται «ἐπὶ τῆς οἰκουμένης καὶ πανταχοῦ τοῦ αἰῶνος», ἐνοῦσα ἐν Χριστῷ πάντας τοὺς πιστεύοντας «ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἐπὶ τοῖς οὐρανοῖς», ἄνευ περιορισμῶν τοπικῶν, χρονικῶν, φυλετικῶν, γλωσσικῶν κ.τ.τ., διότι «ὁ Θεὸς πάντας ἀνθρώπους θέλει σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν» (Α' Τιμ. 2,4). Τῷ ὄντι ὁ τελικὸς σκοπὸς τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἡ ἔνωσις πάντων τῶν ἐπιγείων καὶ τῶν ἐπουρανίων, τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ἀνθρώπων πάντων τῶν αἰώνων καὶ τοῦ κόσμου τῶν πνευμάτων ἐν οὐρανοῖς, καὶ ἡ ἐπαναγωγὴ αὐτῶν καὶ ἡ συνδιαλλαγὴ μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ σωτηρία ὅλου τοῦ κόσμου, τοῦθ' ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν δυνάμει καθολικότητα τῆς Ἐκκλησίας, βαθμηδὸν καὶ προοδευτικῶς πραγματοποιουμένην καὶ μετατρεπομένην εἰς ἐνεργεῖα καθολικότητα. Ἡ μὲν ἐν τόπῳ γεωγραφικῇ καὶ ποσοτικῇ καθολικότης, τελολογικῶς νοουμένη καὶ ἀναφερομένη κυρίως εἰς τὴν ἀποστολὴν καὶ τὸν πόθον καὶ τὴν βαθμηδὸν πραγματοποιουμένην ἐπιδίωξιν τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως περιλάβῃ ἐν τοῖς κόλποις αὐτῆς ὅλην τὴν ἀνθρωπότητα, δι' ἣν εἶναι προωρισμένη, συνωδᾷ τῇ ἱεραποστολικῇ τοῦ Κυρίου ἐντολῇ (Ματθ. 28,19-20. Μάρκ. 16,15), δηλοῖ τὴν οἰκουμενικότητα καὶ παγκοσμιότητα καὶ τὸ πανανθρώπινον αὐτῆς, ἡ δὲ ἐν χρόνῳ καθολικότης δηλοῖ τὴν αἰωνιότητα αὐτῆς⁵⁵.

Ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω κυρίως ἐννοίαν ἡ καθολικότης ἐμφαίνεται ἐν τῇ Ἀγίᾳ Γραφῇ, καὶ δὴ πρῶτον μὲν ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ, πρὸ πάντων ἐν οἷς προφητεύεται περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Μεσσίας: Δαν. 2,35. 44. Ἡσ. 2,2. 11,10. 49,6. 52,10. 54,2.55. 4 ἐξ. 60,3. 66, 19-21. Ψαλμ. 2,8. 21,28. 71, 8-11. 17. 85,9. κ.λ.π., ἐν συνδυασμῷ καὶ πρὸς τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν Ἀβραάμ, ὅτι θὰ ἐνευλογηθῶσιν ἐν τῷ σπέρματι αὐτοῦ «πάντα τὰ ἔθνη τῆς γῆς»: Γέν. 22,18. 12,3. 18,18. 22,16-18. 26,4. 28,14, πρβλ. καὶ Ἡσ. 11,10. 49,6. 55,4. Μαλαχ. 1,11. Ἐἵτα δὲ καὶ ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ: Ματθ. 8,11. Λουκ. 1,17. Πράξ. 15,14. 16-17. Μκτθ. 25,31. 28,19. 24. Μάρκ. 16,15. Λουκ. 24,47. Πράξ. 1,8.2,5. 21. Ῥωμ. 10, 18.11.25-26 κ.λ.π. Ὁμοίως ἐν τῇ Ἱερᾷ Παραδόσει φέρεται ἡ καθολικότης εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ σύμβολα καὶ τὰς Συνόδους⁵⁶, τὸν ἅγιον Ἰγνάτιον Ἀντιοχείας, χρησιμοποιοῦσαντα διὰ πρώτην φοράν τὸν ὄρον «καθο-

54. Ὡριγένειους, Εἰς Ἰωάν. 6,49, PG 14,301-304. Πρβλ. καὶ Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Εἰς Ἡσ. ὁμιλ. 4,2, PG 62,112. Γρηγορίου Νύσσης, Εἰς ἄσμ. 13, PG 44,1049.

55. Πρβλ. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, Εἰς Ζαχ. 2,1-5, PG 72,33. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Εἰς Ψαλμ. 44,13, PG 55,203.

56. Ἰω. Κασμίρη, μν. ξ., τ. Ι', σ. 44 ἐξ., 131 ἐξ.

λική Ἐκκλησία»⁵⁷, τὸ Μαρτύριον τοῦ ἁγίου Πολυκάρπου Σμύρνης⁵⁸, τὸν Ἑρμᾶν⁵⁹, Κλήμεντα Ἀλεξανδρέα⁶⁰, Κύριλλον Ἱεροσολύμων⁶¹, Μ. Ἀθανάσιον⁶², Μ. Βασίλειον⁶³, Γρηγόριον Θεολόγον⁶⁴, Γρηγόριον Νύσσης⁶⁵, Ἰωάννην Χρυσόστομον⁶⁶, Ἰωάννην Δαμασκηνόν⁶⁷, καὶ πολλοὺς ἄλλους ἀνατολικούς καὶ δυτικούς Πατέρας.

Ἐπαναλαμβάνομεν ὅτι ἡ καθολικότης αὕτη τῆς Ἐκκλησίας νοεῖται ἄνευ τοπικῶν καὶ χρονικῶν περιορισμῶν, πέρα καὶ ἔξω πάντων τῶν γεωγραφικῶν καὶ ἐθνολογικῶν ἢ χρονικῶν ὁρίων, περιλαμβάνουσα πάντας τοὺς ἀνήκοντας εἰς τὸ μυστικὸν σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ζῶντάς τε καὶ τεθνεῶτας· καὶ τοιοῦτοι εἶναι οἱ «πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης πιστοὶ» πάντων τῶν αἰώνων, καὶ δὴ οὐ μόνον οἱ «ὄντες» καὶ ζῶντες νῦν πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης, ἀλλὰ καὶ οἱ «γενόμενοι» καὶ οἱ «πρὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας εὐηρεστηκότες» καὶ προαπελθόντες ἐν πίστει ἐκ τῆς ἐπιγείου εἰς τὴν οὐράνιον Ἐκκλησίαν, ἐπὶ πλεον δὲ καὶ οἱ «ἐσόμενοι» μέχρι τῆς συντελείας τοῦ αἵωνος⁶⁸. Ὡστε ἡ ἔξωτερικὴ αὕτη καθολικότης τῆς Ἐκκλησίας ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐπέκτασιν τῆς Ἐκκλησίας τοπικῶς μὲν ἐπὶ τῆς οἰκουμένης καθόλου, χρονικῶς δὲ μέχρι τῆς συντελείας τοῦ αἵωνος καὶ εἶτα ἐν τῇ αἰωνιότητι, ὥς ἡ Νύμφη μετὰ τοῦ Ἀρνίου. Πράγματι, τῆς καθολικότητος νοουμένης τοπικῶς τε καὶ χρονικῶς, ἡ Ἐκκλησία οὐ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἐκταθῆσεται μόνον, ἀλλὰ καὶ πανταχοῦ τοῦ αἵωνος⁶⁹, καὶ δὴ οὐ μόνον τοῦ παρόντος, ἀλλὰ καὶ τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ μέλλοντος, καθὼς ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης εἶδε τὴν «Νύμφην τοῦ Ἀρνίου»: Ἀποκ. 21,9 ἐξ. «Ὅθεν ἡ Ἐκκλησία «πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης, πανταχοῦ τῶν αἰώνων, πανταχοῦ τῶν

57. Ἰγνατίου Ἀντιοχείας, Σμυρν. 8,2, PG 5,713. Πρβλ. καὶ Σμυρν. 1,2. Ἐφεσ. 3,2. Μαγν. 10,3.

58. Πολυκάρπου Σμύρνης, Μαρτύριον, προοίμιον, 8,1.16,2. 19,2. PG 5,1029.1036. 1041. 1044.

59. Ἑρμᾶ, Παρ. 9,17, 1.3-4, PG 2,997/998.

60. Κλήμεντος Ἀλεξανδρέως, Στρωμ. 7,17, PG 9,547.551.

61. Κυρίλλου Ἱεροσολύμων, Κατήχ. 18,23 καὶ 26.27. PG 33,1044 καὶ 1048-1049.

62. Μ. Ἀθανασίου, Ρήσεις καὶ ἐρμην. παραβολῶν 37, PG 28,724 Πρβλ. καὶ Ἐπιστ. ἐγκ. 5. Ἐπιστ. ἐορτ. 11,1. Ἀπολογ. κατὰ Ἀρειανῶν 28.

63. Μ. Βασίλειου, Ἐπιστολ. 133 καὶ 98, PG 32,569.497.

64. Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ, Λόγ. 4,67, PG 35,588.

65. Γρηγορίου Νύσσης, Ἐπιστ. 3, PG 46, 1017. Εἰς ἐπιγραφὴν Ψαλμῶν, PG 44,557.

66. Ἰωάννου Χρυσόστομου, Περὶ μετανοίας, ὁμιλ. 5,1. Εἰς ἄγ. Εὐστάθιον 3, PG 49,308.50, 602.

67. Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Διάλογ. στηλιτ... 11,12, PG 96, 1357. Περὶ αἱρέσεων 80, PG 80, 101, 103, PG 94,761. 776. 777.

68. Ἰωάννου Χρυσόστομου, Εἰς Ἐφεσ. ὁμιλ. 10,1, PG 62,75.

69. Ἰωάννου Χρυσόστομου, Εἰς Ψαλμ. 44,13, PG 55,203.

χρόνων ἐκτέταται... αὕτη γὰρ οἶδε μόνη μένειν εἰς τὸ διηνεκές»⁷⁰, συνεχῶς καὶ ἀδιακόπως, ὡς τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅστις εἶναι «χθὲς καὶ σήμερον ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας» (Ἐβρ. 13,8), συνενουμένης οὕτω τῆς στρατευομένης ἐπὶ τῆς γῆς καὶ τῆς θριαμβευούσης ἐν οὐρανοῖς Ἐκκλησίας τῶν πρωτοτόκων. Κατ' ἐξοχὴν δὲ ἐκφράζεται ἡ καθολικότης αὕτη τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ Ὁρθόδοξῳ Λειτουργίᾳ, καὶ δὴ ἐν τῇ τελείῃ τῆς θείας Εὐχαριστίας, δι' ἧς ἐκδηλοῦται ἡ ἐνότης τῆς ἐπιγείου καὶ τῆς οὐρανόθεν Ἐκκλησίας, καὶ διὰ τῶν γηγένων στοιχείων τοῦ ἔρτου καὶ τοῦ οἴνου οἶονει ἐξαγιάζεται δυνάμει καὶ ὅλος ὁ κόσμος, πᾶσα ἡ τῇ ματαίωτῃ ὑποταγεῖσα καὶ συστενάζουσα καὶ συνωδίνουσα κτίσις, «ἐπ' ἐλπίδι ὅτι καὶ αὕτη ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ» (Ῥωμ. 8,20-22). Ἡ θεώρησις αὕτη τῆς καθολικότητος ἐδράζεται ἐπὶ τῆς σχετικῆς χριστολογικῆς διδασκαλίας τοῦ ἀποστόλου Παύλου ἐν Κολ. 1,20 καὶ Ἐφ. 1,9-10.

Δεύτερον, ἡ καθολικότης τῆς Ἐκκλησίας δέον νὰ νοῆται καὶ ἐν ποιοτικῇ καὶ ἐσωτερικῇ ἐννοίᾳ, ἥτοι ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ὁρθοδοξίας αὐτῆς, τῆς συνεχείας καὶ τῆς πληρότητος τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ζωῆς αὐτῆς, καὶ διὰ τοῦτο ἐν πολλοῖς ἀρχαίοις ἐκκλησιαστικοῖς κειμένοις, ἐν οἷς εὐρεται ὁ ὅρος «καθολικὴ» Ἐκκλησία, δηλοῦται δι' αὐτοῦ ἡ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἐγκατεσπαρμένη Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἡ μόνη ἀληθὴς καὶ γνησία καὶ τελεία καὶ αὐθεντικὴ Ἐκκλησία αὐτοῦ, ἡ κατέχουσα τὴν πληρότητα καὶ καθολικότητα τῆς ἀληθείας καὶ διδάσκουσα τὴν «καθολικὴν πίστιν» ἢ τὴν ὁρθόδοξον διδασκαλίαν. Οὕτως ἡ Ἐκκλησία ὀνομάζεται καθολικὴ καὶ ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς ὁρθοδόξου—τῆς γνησίας καὶ αὐθεντικῆς καὶ ἀληθοῦς καὶ τελείας Ἐκκλησίας ἐναντὶ τῶν διαφόρων αἵρετικῶν καὶ σχισματικῶν «ψευδοεκκλησιῶν»⁷¹—τῆς κατεχούσης τὴν «ὕγιαίνουσαν διδασκαλίαν» καὶ ἐμμενούςσης στερεῶς ἐν τῇ ἀρχηγόνῃ παραδόσει τῶν Ἀποστόλων καὶ συνεχιζούσης καὶ διακρατούσης ὁρθόδοξως «ὅ,τι πάντοτε, πανταχοῦ καὶ ὑπὸ πάντων ἐπιστεύθη»⁷², καὶ ἀλαθῆτως διδασκούμενης «καθολικῶς καὶ ἀνελλιπῶς ἅπαντα τὰ εἰς γινώσιν ἀνθρώπων ἐλθεῖν ὀφείλοντα δόγματα»⁷³. Εἶναι ἡ μία, καθολικὴ ἢ «μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ» ἐναντὶ τῶν μικρῶν αἵρετικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ κοινοτήτων⁷⁴, ἡ κατέχουσα πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν καὶ πάσας τὰς δωρεὰς τοῦ Πνεύματος. Ὡστε ἡ καθολικότης ἀναφέρεται οὐ μόνον εἰς τὴν ἔκτασιν καὶ τὸ μέγεθος ἐν ἐννοίᾳ γεωγραφικῇ καὶ ἀριθμητικῇ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἀκεραιότητα καὶ πληρότητα καὶ τὸ ἀμετάβλητον καὶ τὴν καθολικότητα τῆς ἁπαξ παραδοθείσης σωτηρίου πίστεως καὶ ἀληθείας,

70. Ἰωάννου Χρυσόστομου, Εἰς Ψαλμ. 144,4. PG 55,470. Εἰς Ἐφεσ. ὁμιλ. 7,2, PG 62,52.

71. Κλήμεντος Ἀλεξανδρέως, Στρωμ. 7,17. PG 9,552.

72. Βικεντίου Λειπίνου, Commonit. prim. 2, PL 50,640.

73. Κυρίλλου Ἱεροσολύμων, Κατήχ. 18,23, PG 33, 1044.

74. Ὠριγένης, Κατὰ Κέλσου 3,59, PG 11,1276.

καὶ ἐπομένως εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν πιστότητα αὐτῆς εἰς τὴν ἀποστολικὴν καὶ πλήρη Παράδοσιν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς νοθευούσας ταύτην αἱρέσεις. «Ὅθεν ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία εἶναι συνάμα καὶ ὀρθόδοξος, διδάσκουσα ἀλαθῆτως τὴν μοναδικὴν ἀληθῆ πίστιν καὶ κεκτημένη τὴν καθολικότητα ὡς διακριτικὸν γνώρισμα ἑαυτῆς ἀπὸ τῶν «πονηρευομένων συστημάτων τῶν αἱρετικῶν... τοῦτο γὰρ ἰδικὸν ὄνομα τυγχάνει τῆς ἀγίας ταύτης»⁷⁵. Δῆλον λοιπὸν ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι καθολικὴ καὶ ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς ὀρθοδόξου, καθ' ὅσον εἶναι μία, πανταχοῦ, πάντοτε, κατ' ἀδιάκοπον συνέχειαν καὶ ἐνότητα καὶ ταυτότητα καὶ ὁμοιομόρφως διδάσκουσα καὶ ὁμολογοῦσα, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς Ἀγίας Γραφῆς, τὴν αὐτὴν ὀρθόδοξον περὶ πίστεως διδασκαλίαν καὶ ἔχουσα τὴν αὐτὴν ἐν τοῖς οὐσιώδεσι λατρίαν καὶ διοίκησιν (τὸ ἀρχαῖον συνοδικὸν πολίτευμα) καὶ παράδοσιν ἐν γένει⁷⁶, ἃς πάσας διατηρεῖ ἀμεταβλήτους διὰ μέσου τῶν αἰώνων, συναπτομένης οὕτω τῆς ἐνότητος καὶ τῆς καθολικότητος αὐτῆς. Αἱ δύο ἐννοιαὶ «καθολικὴ» καὶ «ὀρθόδοξος» Ἐκκλησία φαίνεται ὅτι ἐταυτίσθησαν ἤδη ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ β' αἰῶνος συνεπειᾶ τῆς ἐμφανίσεως τῶν αἱρέσεων καὶ τῶν σχισμάτων ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ. Οὐ μόνον δὲ οἱ ἀρχαιότεροι, ἀλλὰ καὶ οἱ μεταγενέστεροι Πατέρες ἐταυτίζον τὴν καθολικότητα μετὰ τῆς ὀρθοδόξιας. Τὸ συμπέρασμα τῶν εἰρημένων εἶναι, ὅτι τὰ κατηγορήματα «ὀρθόδοξος» καὶ «καθολικὴ» (Ἐκκλησία) εἶναι συνώνυμα καὶ ταυτόσημα, συμπίπτοντα ἐν τῇ κατ' ἀνατολὰς Ὀρθοδοξίᾳ.

Ἐπὶ τούτοις, ἡ καθολικότης σημαίνει καὶ τὴν ὁλότητα καὶ τὴν ἐνότητα καὶ τὴν ταυτότητα τῆς Ἐκκλησίας ὡς τοῦ σώματος τοῦ ἐνὸς Χριστοῦ καὶ τοῦ πληρώματος τοῦ τὰ πάντα ἐν πᾶσι πληρουμένου (Ἐφ. 1,23). Πρόκειται περὶ τῆς ὁλότητος τῆς Ἐκκλησίας, ὡς μιᾶς μεγάλης μυστικῆς πνευματικῆς ἐνότητος, ἥτις, ὡς σῶμα τοῦ ἐνὸς Χριστοῦ, διαθέεται ὑπὸ τοῦ ἐνὸς Ἀγίου Πνεύματος. Οὕτως ἡ καθολικότης γενικῶς σημαίνει τὴν ὁλότητα καὶ τὸ πλήρωμα τῆς μιᾶς ἀληθοῦς Ἐκκλησίας καὶ εἰδικώτερον τὴν πληρότητα τῆς ὑπ' αὐτῆς διαφυλασσομένης καὶ κηρυττομένης ἐξ ἀποκαλύψεως διδασκαλίας καὶ τῆς χορηγούμενης σφζούσης χάριτος, δι' ὧν ἐπιδιώκεται ἡ σωτηρία τοῦ κόσμου καθ' ὅλου. Ταῦτα νοοῦνται ὡς προερχόμενα ἐκ τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ, τῆς ἑαυτῆς κεφαλῆς, διὰ τῆς ὀργανικῆς ἐνότητος πάντων τῶν ἐν τῷ σώματι τοῦ Χριστοῦ ἐνωθέντων καὶ συσσωματωθέντων πιστῶν, ζώντων τε καὶ τεθνεώτων, εἰς μίαν ἐνιαίαν ὁλότητα, ἥς «τὰ πάντα ἐν πᾶσιν» ὁ Κύριος (Α' Κορ. 15,28. Κολ. 3,11), ἐν τῷ ὁποίῳ πάντες οἱ συσσωματούμενοι γίνονται ἓν, καθ' ὅσον «πάντες Χριστὸς εἰς ἐγένεσθε, σῶμα αὐτοῦ ὄντες»^{76α}. Ἀλλ' οὕτως ἡ ὅλη Ἐκκλησία ἐνοῦται ἐν τῷ

75. Κυρίλλου Ἱεροσολύμων, Κατήχ. 18,23. 26. 27. PG 33,1044. 1048. Πρβλ. καὶ Ἀγίουστίνου, Epist. 93,7,23. PL 33,333. Πολυκάριπου, Μαρτύριον 16,2. 19,2. 8,1. PG 5,1041. 1044. 1036.

76. Βλέπ. καὶ Εἰρηναίου, Ἐλεγχος καὶ ἀνατροπή... I, 10,2. PG 7,552.

76α. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Εἰς Κολοσ. ὁμιλ. 8,2, PG 62,353.

Χριστῷ εἰς ἓν καθολικὸν σῶμα, εἰς μίαν ὀργανικὴν ἐνότητα καὶ ὁλότητα, διὰ δὲ τοῦ Χριστοῦ ἐνοῦται καὶ μετὰ τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ, ὅστις εἶναι ὑπεράνω πάντων, μὴ περιοριζόμενος ὑπὸ ἀνθρωπίνων ὁρίων καὶ περιορισμῶν. Ἐντεῦθεν ὁ μὲν ἀπόστολος Παῦλος ὠμίλει περὶ «τῆς ὅλης Ἐκκλησίας» (Ῥωμ. 16,23. Α' Κορ. 14, 23), καὶ ὁ ἅγιος Ἰγνάτιος περὶ «τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας», τῆς οὐσῆς «ἐκεῖ ὅπου ἂν ᾖ Χριστὸς Ἰησοῦς»⁷⁷, ὑπὸ δὲ τῶν ἀρχαίων χριστιανῶν ἐθεωροῦντο τὰ μέλη τῆς «καθολικῆς Ἐκκλησίας» ὡς ἀποτελοῦντα μίαν «ἁμωμον ἐνότητα», συνημμένα Θεῷ καὶ μέλη Χριστοῦ, ὡς γράφει ὁ αὐτὸς ἅγιος Πατὴρ⁷⁸, ὁ καὶ προσδῶσας εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς καθολικότητος καὶ «τὸ νόημα τῆς πληρότητος καὶ ὁλότητος καὶ ταυτότητος τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, ὡς αὕτη ἐπραγματοῦτο καὶ ἀπεκαλύπτετο ἐν τῇ ὑπὸ τὸν ἕνα ἐπίσκοπον μιᾷ εὐχαριστίᾳ, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἦνοῦτο «τὸ πλῆθος»⁷⁹. Ἰδιαιτέρως δεόν νὰ ἐξαρθῇ, ὅτι ὁ ἀπόστολος Παῦλος ὠμίλει περὶ τῆς Ἐκκλησίας ὡς τοῦ «πληρώματος τοῦ τὰ πάντα ἐν πᾶσι πληρουμένου» (Ἐφ. 1,23), τοῦθ' ὅπερ σημαίνει, ὅτι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἣτις ἐστὶ τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ἐκδηλοῦται τὸ πλήρωμα καὶ ἡ καθολικότης τῆς ἀληθείας καὶ τῆς σφύζουσῆς χάριτος, καθ' ὅσον ἐν αὐτῇ βασιλεύει ὁ Χριστός, ἐν ᾧ «κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς» (Κολ.2,9). Ἐν κεφαλῇ εἰπεῖν, ὑπὸ τὴν ἐσωτερικὴν καὶ ποιοτικὴν ἔννοιαν ἡ καθολικότης σημαίνει πλήρη κατοχὴν τῆς ἀποκεκαλυμμένης ἀληθείας καὶ ὁρθοδόξιας καὶ τῆς σφύζουσῆς θείας χάριτος καὶ τῶν μέσων τῆς σωτηρίας, δι' ὧν πάντων ὁ Χριστὸς ἐφωδίασε τὴν Ἐκκλησίαν του, ἔτι δὲ τὸ πλήρωμα τῆς ἐνότητος ἐν Χριστῷ καὶ τῆς ὁλότητος καὶ τῆς ταυτότητος, παρὰ τὴν πληθὺν τῶν μελῶν καὶ λειτουργιῶν τῆς Ἐκκλησίας, ἅτινα συμπεριλαμβάνονται ἐν τῇ ἐνότητι αὐτῆς. Ἡ δὲ ἐνότης καὶ ἡ ὁλότης τῆς Ἐκκλησίας κινεῖται ἐν τῇ «κοινωνίᾳ τῶν ἁγίων» καὶ συμπεριλαμβάνει καὶ συνενοῖ ἅπαντα τὰ ζῶντα καὶ τὰ ἀποιχόμενα μέλη τοῦ ἐνὸς μυστικοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐπετεύχθη ἡ ἀνακεφαλαίωσις καὶ ἡ ἀπολύτρωσις αὐτῶν διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως καὶ τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Κυρίου καὶ ἐν τῷ ὁποίῳ ζῶσιν ἅπαντα, ἀποτελοῦντα μίαν ὀργανικὴν ἐνότητα ἐν Χριστῷ. Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην ἡ καθολικότης συνενοῖ τοὺς ζῶντας μετὰ τῶν πνευμάτων δικαίων τετελειωμένων καὶ τῶν ἀγγέλων, τὴν γῆν καὶ τὸν οὐρανόν, τὸν χρόνον καὶ τὴν αἰωνιότητα.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω λοιπὸν καθίσταται φανερόν, ὅτι ἡ καθολικότης δὲν εἶναι μόνον ποσοτικόν, γεωγραφικόν καὶ ἐξωτερικόν, ἀλλ' ἅμα καὶ ποιοτικόν καὶ ἐσωτερικόν γνώρισμα τῆς Ἐκκλησίας, καὶ δὲν πρέπει νὰ νοῆται μόνον κυριολεκτικῶς καὶ ποσοτικῶς καὶ τοπικῶς ἐν γεωγραφικῇ ἐννοίᾳ ἀλλ' ἅμα καὶ μεταφορικῶς καὶ ποιοτικῶς καὶ θεολογικῶς καὶ μεταφυσικῶς. Ἰδίως ἐξαίρεται ὁρθῶς

77. Ἰγνατίου Ἀντιοχείας, Σμυρν. 8,2, PG 5,713.

78. Ἰγνατίου Ἀντιοχείας, Ἐφεσ. 4, PG 5,648. 736.

79. Ι. Ζηζιούλα, Ἡ ἐνότης τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ θεῇ Εὐχαριστίᾳ καὶ τῷ ἐπισκόπῳ κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνας, Ἀθῆναι 1965, σ. 146.

ὑπὸ τῆς συγχρόνου Θεολογίας ἡ ποιοτικὴ διάστασις τῆς καθολικότητος, ὅφ' ἦν μᾶλλον δέον νὰ νοῆται ὑπαγομένη καὶ ἡ ποσοτικὴ διάστασις αὐτῆς. Τοῦτο ἄλλως τε ἐξάγεται καὶ ἐκ τῆς ὑπὸ τῶν ἱερῶν Πατέρων θεωρήσεως τῆς καθολικότητος τῆς Ἐκκλησίας, ὡς ἐμφαίνεται ἰδίως ἐκ τοῦ ἁγίου Κυρίλλου Ἱεροσολύμων. Ἐπὶ πλέον εἶναι καὶ οὐσιαστικὸν γνῶρισμα τῆς Ἐκκλησίας, καθ' ὅσον αὕτη εἶναι καθολικὴ κατὰ τὴν ἐαυτῆς οὐσίαν, περιλαμβάνουσα τὰ πάντα ἐν ἐνότητι, αὕτη οὖσα ἡνωμένη μετὰ τοῦ ὑπερκειμένου καὶ περιέχοντος τὰ πάντα ἀπείρου καὶ ἀπεριορίστου Θεοῦ. Καὶ τέλος ἡ οὐσιαστικὴ καὶ ἐσωτερικὴ καθολικότης αὐτῆς ἀναφέρεται πρὸ πάντων εἰς τὴν «καθολικὴν πίστιν», τὴν ὀρθοδοξίαν καὶ τὴν πληρότητα τῆς ἀποκεκαλυμμένης ἀληθείας καὶ τῆς χάριτος καὶ σωτηρίας, ὡς καὶ εἰς τὴν ἐνότητα, τὴν ὁλότητα, τὴν συνέχειαν καὶ τὴν ταυτότητα τῆς Ἐκκλησίας πρὸς ἐαυτήν, — παραμενούσης πανταχοῦ καὶ πάντοτε τῆς αὐτῆς, — ὡς τοῦ πληρώματος καὶ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, ἐν τῷ ὁποίῳ εἶναι, διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, συσσωματωμένοι οἱ σεσωσμένοι καθ' ὅλου ἐν μεταφυσικῇ ἐνότητι.

(Συνεχίζεται)